

Dîvân Şiirinde Caize (Şâir- Patron-Hâmî İlişkisi) Üzerine Değerlendirmeler-II

Kadir GÜLER*

Kerim YAŞAR*

Özet: Şiir ve edebiyat, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan çöküş yıllarına kadar bütün dönemlerinde gerek saray merkezinde gerek taşrada kendisine bir itibar ortamı bulmuştur. Bu yaygın itibar ortamının temelinde; başta hükümdar ailesi olmak üzere vezirler, valiler, sancak beyleri, şeyhülislâmlar, kazaskerler vs. yer almıştır. Şâirler de gördükleri bu himâyeyi karşılıksız bırakmayarak çeşitli vesilelerle hâmlerine eserlerini takdim etmişlerdir. Ayrıca birtakım isteklerini de bu eserlerinde dile getirmişlerdir. Genel anlamda koruyucu (hâmî) ve yardım (lûtuף, ihsân, iltifat vs.) isteyen şâirler olduğu gibi özel olarak açıkça ne istediğini belirten şâirler de olmuştur. Dîvân Şiirinde Şâir-Hâmî Üzerine Değerlendirmeler II adlı bu çalışmamızda şâirlerin eserlerinde hâmlerine karşı dile getirdikleri istekler ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Divan şiiri, kaside, câize, patron, hâmi,

Appreciation On Protection Of Poets In Divan Poetry-II

Abstract: Poetry and literature was always appreciated both in central palace and in country side from the establishment to the decay period of the Ottoman Empire. The basis of this prevalent dignity was; mainly sovereignty and then viziers, governors, sanjak beys, sheikhul islams, kazaskers etc. To show their gratefulness, poets presented their works to their tutelars by various means. Furthermore they mentioned some of their requests in these works. In general, apart from poets requesting a supporter (tutelar) and hand (kindness, gift, compliments etc), there had also been poets expressing their wishes frankly. In this study of us called "Appreciation of Protection of Poets in Divan Poetry-II" is based on poets depicted wishes from their tutelars.

Keywords: Divan poetry, Eulogy-ode, câize, boss, protection-protector

GİRİŞ

Osmanlı toplumunda bütün güzel sanat erbâbı ve özellikle şâirler daima takdir ve saygı görmüştür. İlim ve sanat erbabını el üstünde tutma merkezden taşraya kadar aynı hassasiyetle uzanmıştır. Bunun neticesi olarak şâirlik -özellikle XVI. yüzyılın sonuna kadar- bir meslek ve geçim kapısı olmuştur. Osmanlı toplumunda ilk kültür ve eğitim kurumları İznik ve Bursa'da ortaya çıkmış, bunun sonucu olarak da ilk ürünler bu coğrafyadan elde edilmiştir. 1331 yılında İznik'teki bir manastır, medreseye tebdil olunarak Osmanlı'nın ilk medresesi

*Yard.Doç., DPÜ Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı ABD Öğretim Üyesi

*DPÜ SBE TDEABD YL Öğr.

açılmıştır. Müderris olarak da Türk âlim ve mütefekkirlerden Şerefüddîn Davud-ı Kayserî tayin edilmiştir (EFLATUN 2001:15). Osmanlı devrinin ikinci medresesi de Orhan Bey'in büyük kumandanlarından Lala Şahin tarafından, İznik fethinde görülen yararlılığına mükâfat olarak Taceddin-i Kürdî fetvasıyla kendisine bağışlanan birçok ganimet malının tutarıyla Bursa'da kurulmuştur (ADIVAR 1991:16). İlerleyen dönemlerde Anadolu'da ve Rumeli'de yapılan fetihler sonucunda Edirne, Gelibolu, Serez, Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe, Selanik, Belgrat, Prizren, Priştine, Kastamonu, Konya, Kütahya, Amasya, Bağdat, Erzurum ve Kayseri gibi şehirlere siyâsî otoritenin gelmesiyle bu yerleşim alanları birer kültür merkezi haline gelmiştir (İSEN 1997:79).

Bir hâmi tarafından korunup kollanan şâirler çeşitli vesilelerle hâmelerine kasîde, gazel, kıt'a, tarih, mersiye vs. takdim etmişlerdir. Sanat ve sanatçının destekçisi olan hâmeler de bu eser sahiplerini başarıları oranında ödüllendirmiştir. Ancak şâirler, asıl gelirlerini gazelleri ve belirli zamanlarda sundukları kasidelerinden kazanmışlardır. Bunun yanı sıra şâirler, Dîvân veya mesnevi gibi toplu eserlerini de devlet büyüğünden birine ithaf ederek karşılığında câize almışlardır. Şâirler, devlet büyüklerinin yalnız sevincine değil üzüntülerine de ortak olmuşlar ve bunun da karşılığını görmüşlerdir. Ayrıca şâirler sundukları eserlerinde hâmelerinden birtakım yardımlar da istemişlerdir. Bu isteklere geçmeden önce şâirlerin eserlerini ne zaman ve ne şekilde sunduğuna ve hâmelerin eserleri ne şekilde karşıladığına bakılması zarureti hasıl olmuştur.

1. Hâmiye Yazılan Eserler

1.1. Eserlerin Yazılma Sebepleri ve Zamanı

Şâirlerin hâmelerinden câize alabilmesi için birçok sebep vardır. Ancak câize alabilmenin en yaygın şekli kasîde sunmak olmuştur. Çünkü kasîde, niyet ve çözüm arasındaki taleplerin manzum bir şekilde dizayn edilmesidir. Bu dizayn, şâirin niyet ve talebi, hâminin himmet ve ihsânı şeklinde tasnif edilmiş olarak karşımıza çıkar. Bu sebeple şâirler, hâmisine kasîde yazmak için birçok olayı bahane etmiş, bunun için de belli zamanları gözetmişlerdir. Padişâhın cülûs dönemlerinde, sefere çıktığında, savaş dönüşlerinde, saray, çeşme vb. eserlerin inşasında saraya bağlı zamanlama gözetilirken ramazaniyye, ıydiyye, bahariyye gibi belli zamanlarda kaleme alınan kasîdeler de vardır (DADAŞ 2002:750). Kasîde yazmak için en fazla gözetilen sebepler/zamanlar şunlardır:

Sevdiği ve saygı duyduğu bir büyüğü övmek ve onu bu vesileyle yüceltmek şâirler için kasîde yazmanın bir sebebi olmuştur. Şâirler yazdıkları kasidelerde hâmelerinin çeşitli özelliklerini dile getirerek onları övmüşlerdir. Padişâhın tahta çıkması veya bir devlet büyüğünün bir makama gelmesi

şâirlerin kasîde yazmalarının sebeplerinden olmuştur. Herhangi bir Osmanlı hükümdarının makamına oturmasına, bu makamın taht denilen sedir olması dolayısıyla “tahta oturdu”, “tahta geçti”, “taht-ı saltanata cülûs etti” veya “cülûs-ı hümâyun oldu” denilmiştir (UZUNÇARŞILI 1988:184). Padişâhın tahta geçmesi ile askerlere ve memurlara verilen atıyyeye ise cülûs bahşişi veya cülûs in'âmı adı verilmiştir. Askerlerin yanı sıra büyük küçük tüm memurlar bu bahşişten değişik miktarlarda yararlanmışlardır (PAKALIN 1983:312). Padişâhların tahta çıkmaları sebebiyle yazılan manzumelere de cülûsiyye adı verilmiştir (PAKALIN 1983:316).

Bir yerin fethedilmesi de hâmî için kasîde yazılmasının sebepleri arasındadır. Kazanılan savaş sonucunda ele geçirilen topraklar nedeniyle komşu hükümdarlara, hanlara, prens, şehzâde ve valilere gönderilen zafer içerikli yazılara fetihnâme denilmiştir. Manzum fetihnâmelerin çoğunluğunu uzun kasîdeler ve mesneviler oluşturmuştur (PALA 2003:165-166). Şâirlerimiz bir yerin fethedilmesi sonucunda elde edilen başarıları övmek için hâmilere kasîde yazmışlardır.

Bir devlet büyüğünün yaptığı düğün de şâirlerimizin kasîde yazmasının sebepleri arasındadır. Edebiyatımızda şehzâdelerin sünnet düğünleri ile hanım sultanların doğum ve evlilik törenlerini konu alan şiir ya da düz yazı eserlere genel ifade ile sûr-nâme adı verilmiştir. Birçoğu câize amacıyla yazılan bu tür eserlerde; kullanılan araç gereçler, yenilip içilen şeyler, düzenlenen oyun ve eğlenceler vs. en ince ayrıntısına kadar anlatıldığı için dönemin sosyal hayatını anlamamıza kaynaklık etmişlerdir. Padişâh ve devlet büyüğüne sunulan bu eserlerde daha çok şu konular üzerinde durulmuştur: 1. Hitân cemiyeti denilen sünnet düğünleri. 2. Velîme cemiyeti denilen evlilik törenleri. 3. Şehzâde ve sultanların doğumları nedeniyle yapılan şenlikler. Daha önce tarih yazarları tarafından anlatılan bu tür eserler şâirlerin elinde XVI. yüzyılda gelişmeye ve edebî bir şekil almaya başlamıştır. Bu yüzyıldan sonra sayıları hızla artan bu türün bir kısmını mesnevi biçiminde müstakil kitaplar, bir kısmını da suriyye kasîdeleri oluşturmuştur. Figânî'nin 1530'da Kanuni'nin şehzâdeleri Mustafa, Mehmed ve Selim'in sünnet düğününü anlatan Sûriyye Kasîdesi; Nev'î'nin III. Murad şehzâdesi III. Mehmed'in sünnet düğününü anlatan Sûriyye Kasîdesi, kasîde türündekilerin en meşhurlarıdır (PALA 2003:423).

Bayram, bahar gibi gün, ay ve mevsimlerin gelişi de şâirlerimiz için kasîde yazmanın sebepleri arasında yer almıştır. Bayramın gelişi nedeniyle bir büyüğü över nitelikte yazılan kasîdelere ıydiyye denilmiştir. Bu tür kasîdeler genellikle câize amacıyla kaleme alınmış ve bayramın övülen kişi için uğurlu olması temennisinde bulunulmuştur. Ramazan (ıyd-ı fitır) ve kurban (ıyd-ı adhâ) bayramları yanında nevrûz bayramı da ıydiyye yazılması için bir vesile olmuştur (PALA 2003:236). Teşbib bölümü nevrûzdan bahseden kasîdelere

nevrûziyye denilmiştir. Nevrûz günü sunulmak amacıyla yazılan bu kasîdelerde nevrûzu kutlanan kişi övülmüştür (PALA:2003:371). Bahar tasviri ile başlayan kasîdelere ise bahariyye denilmiştir. Bahar mevsiminin insan hayatındaki olumlu etkisi, tabiatta yeniden canlanışın başlaması ve bir şâiranelik taşıması şâirler üzerinde etkili olmuş, bunun sonucunda bahar adeta bir bayram gibi görülmeye başlanmıştır. Bu nedenle şâirler bahardan söz açarak kasîdelerinde övdükleri kişiler için bu mevsimin uğurlu olması temennisinde bulunup hâmîlerini tebrik etmişlerdir (PALA 2003:66). Baharın gelişi gibi kış mevsimi de şâirlere kasîde yazmak için bir fırsat olmuştur. Teşbib bölümünde kış ve kış hallerinden bahseden kasîdelere şitâiyye adı verilmiştir (PALA 2003:447). Aynı şekilde yaz ve sıcaklık konulu yazılan kasîdeler de vardır. Bunlar sıcaklıktan bahsettiği için temmûziyye adını almıştır (PALA 2003:460). Bunlardan başka cemre düşmesi yani hava sıcaklığının artması nedeniyle de kasîde yazılmıştır. Bu kasîdelere ise cemreviye adı verilmiştir. Bahar, nevrûz, bayram gibi bazen cemre de medhiye konusu yapılmış ve sunulan kişi için cemrenin hayırlı olması dileğinde bulunulmuştur. Cemre baharın müjdeleyicisi olduğu için bu şiirler bahariyye niteliği taşır. Genellikle câize alabilmek amacıyla yazılan bu kasîdelerin medhiye bölümlerinde cemre ile övülen kişi arasında çeşitli yönlerden ilişki kurulmuştur (PALA 2003:97). Bunların haricinde Muharrem ayının gelişi sebebiyle de Dîvân şâirleri şiir yazmıştır. Muharremiye adı verilen bu manzumeler (özellikle kasîde yahut kıt'a) sayesinde şâirler, devlet büyüklerinin yeni yılını kutlamışlardır. Bu manzumelere karşılık devlet ricâli ve büyükler, şâirlere çeşitli câizeler vermişlerdir (PALA 1996:97).

Padişâhın ya da bir devlet büyüğünün yaptırdığı bina şâirlerimize kasîde yazmak için bir sebep olmuştur. Dîvân şiirinde dâr (ev) ile ilgili yazılan kasîdelere genel ifadeyle dâriye adı verilmiştir. Genellikle câize alabilme amacıyla yazılan dâriyeler, yeni yaptırılan köşk, saray, yalı vs. binalar için kaleme alınmış ve bina övülmüştür. Kasîdede binanın tasvirini yapan şâir, bir fırsatını bulup binayı yaptırmanın övgüsüne geçerek asıl amacına ulaşmış olurdu (PALA 2003:117).

Sevilen bir kişinin ölümünden duyulan üzüntü de şâirler için kasîde yazmanın sebepleri arasında yer almıştır. İslâm edebiyatlarında bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak amacıyla ölüyü över nitelikte yazılan şiir ve yazılara mersiye adı verilmiştir. Lirik bir anlatımın hakim olduğu mersiyeler genellikle terkîb-i bend nazım şekliyle yazılmıştır. Ancak kasîde ve tercî-i bend nazım şekilleriyle yazılmış mersiyeler de vardır. Mersiyeler genellikle dünyanın geçici ve aldaticılığı, adaletsizlik ve hayata bakış açısı gibi felsefi konuları anlatan birer bölümle başlar. Daha sonra ölen kimse için duyulan üzüntü ile ölenin yiğitlik, cömertlik, iyilik, adalet vs. meziyetlerini anlatır. Mersiyeler daha çok medhiyede olduğu gibi din ve devlet büyükleri ile devrin ileri gelenleri hakkında abartılı bir dille kaleme alınmıştır. Nitekim câize

geleneği mersiyeler için de söz konusu olmuştur (PALA 2003:319).

Uzak yoldan gelen bir büyüğe, o yerin halkı tarafından sunulan armağana kudûmiyye adı verilmiştir. Kasîde sunulması durumunda da aynı isimle anılmıştır (DEVELLİOĞLU 2000:525).

Sunulan kişiden himmet isteme, kendi durumunu duyurma ve bazı beklentiler için de kasîde yazılmıştır. Şâirler bu tür isteklerini fahriye bölümünde dile getirmişlerdir. Fahriye, genellikle medhiye bölümünden sonra ve dua bölümünden önce bulunan, şâirlerin kendilerini övdükleri, bazen övünme ile birlikte lûtuf ve ihsân talep ettikleri, kimi zaman da içinde buldukları durumu, sıkıntıları övdükleri kişiye arz ettikleri, felekten ve dünyadan yakındıkları, sonuçta hâmînin yardımını istedikleri bölümdür. Bu bölümün özelliği, şâirlerin kendilerinden bahsettikleri bölüm olmasıdır. Bu bahsediş, bazen övünme, bazen de arz-ı hâl ve lûtuf isteme şeklinde olmuştur.

1.2. Eserlerin Sunuluşu/Takdim

İslâm Tesirindeki Türk Edebiyatı'nın bütün tür ve şubelerinde mesleği ne olursa olsun, sanatkârın eserini, her bakımdan devrin en güçlü otorite olma sıfatı taşıyan padişâha ulaştırma gayreti olmuştur (ÇAPAN 1993:99). Sanatkârlar, eserlerini padişâha ulaştıramadıkları durumlarda ise kendilerine hedef olarak diğer devlet ricâlini veya varlıklı kişileri seçmişlerdir. Bu düşünceyle hareket eden şâirin, yazdığı eserine karşılık devlet ricâlinden ya da varlıklı kişilerden câize alabilmesi için o kişilere eserini takdim etmesi gerekir. Hâmî için yazılan eserler ya bizzat şâir tarafından ya da bir aracı kişi vasıtasıyla hâmîye takdim edilmiştir. Gönderilen eserler bazen geri çevrilmiş, bazen de düzeltilerek hâmînin huzuruna iletilmiştir. Hâmîye sunulan bu eserleri gözden geçirmek için sarayda şîirden anlayan biri görevlendirilmiştir. Eski zamanlarda Samanoğulları, Gazneli ve Selçuklu saraylarında bu işi sultânü's-suarâlar yapmıştır. Kanuni'nin oğlu II. Selim'in şehzâdeliğinde bir aralık bu görev Gelibolulu Âli'ye verilmiştir.

Hâmî ihtiyacındaki şâir ile devlet ricâlinin diyaloga geçmesinde tecrübeli şâirlerin aracılık yaptığı zamanlar da olmuştur. Bu şâirler, devrin önde gelen şâirleri olarak yeni tanınma aşamasındaki şâirlere kol kanat olmuş, onları devlet ricâline takdim etmiştir. Bunun en tipik örneği Kanuni'nin oğlu Şehzâde Mehmed'in sünnet düğününde yaşanmıştır. Düğünde tüm şâirler şiirlerini kendileri padişâhın huzurunda okumuş, Zâtî kendi şiirini okuduktan sonra "Fazlî adında bir çırağım var. Buyurunuz gelsin, o da kasîdesini okusun." diyerek, Kara Fazlî'nin huzura alınıp kasîde okumasını sağlamıştır (ÇAVUŞOĞLU 1986:23-24).

Bunun dışında hâminin eseri tesadüf sonucu duyması/görmesi durumunda da şâirlerin çeşitli ihsânlara nail olduğu durumlar olmuştur. Necâtî Bey, aldığı ihsânları sürekli hale getirmek amacı ile:

Eser etmez n'idelim ah-ı seher-gâh sana

Meğer insâf vere sevdiğim Allah sana

matlalı gazelini yazmış ve bu gazelini padişâhın nedîmi ve musâhibi Amirutzes'in sarığı arasına sokarak padişâha göndermiştir. Fatih Sultan Mehmed, bu şahısla satranç oynarken kağıdı görüp gazeli okumuş, beğenmiş ve Necâtî Bey'i yedi akçe ulûfe ile divân kâtipliğine tayin etmiştir (KILIÇ 1994:449).

Sadece kasîde ve gazel sunarak değil, te'lif kitap sunarak da şâirler çeşitli câizeler almıştır. II. Bayezid döneminde Sâ'ilî, Ahmed Çelebi b. Karışdıran, Ahmed Çelebi Kemalpaşa-zâde, İdrîs, Firdevsî, Safâyî, Derviş Mahmud, Korkud Çelebi, Müşterî, Muzaffer ve Süleyman Çelebi kitapları sayesinde ihsân elde ederken Haydar da Korkud Çelebi'nin kitabını hâmisine getirmesi dolayısıyla ihsân elde etmiştir (ERÜNSAL 1979-1980:303-342).

Kanuni döneminde ise Şükrî, Lâmi'î Çelebi ve Şahîdî kitap takdim ederek ihsân elde etmiştir (ERÜNSAL 1984:1-17).

1.3. Eserlerin Değerlendirilişi/Takdir

Hâmî için yazılan eserlerin değerlendirilişinde sunulan kişinin zevk ve anlayışı büyük önem arz etmiştir. Edebiyatımızda bu konuyla ilgili en eski örnek Şeyhî'ye aittir. Germiyanoğlu II. Yakub Bey, tarihçi Âli'ye göre, şâir ile ozanın birini diğerinden ayırmaktan aciz, bilgisiz kimse idi. Bu sebepten Şeyhî'nin gazellerini, kasidelerini layıkıyla değerlendirememiştir. Bir gün bir ozan huzuruna gelip:

Benüm devletlü sultânım akîbâtun hayîr olsun

Yidüğün bal ile kaymak yürüdüğün çayîr olsun

beytini okumuştur. Germiyanoğlu, kendi bilgi ve tabiatına uygun olan bu sözden hoşlanmış ve ozana birçok hediye ile bir kırat bağışlamıştır. Bu cömertliğin sebebini açıklamak için “İşte şimdi bir hoşça söz işittim, mânâsını ve edasını beğendim. Bizim Şeyhî bilmem ne söyler; övmek ister ama sanırım ki bizi yerer” demiştir. Şeyhî, sultanın böyle söylediğini duyunca “akîbât” kelimesinin doğrusunun “âkıbet” ve “hayîr” kelimesinin doğrusunun “hayr (veya hayır)” olduğunun farkına varamayacak kadar bilgisiz olan Germiyanoğlu II. Yakub Bey için üzülmüştür (ÇAVUŞOĞLU 1986:25).

II. Bayezid dönemi şâiri Likâyî Ahmedî'nin Yusuf u Züleyha'sına nazire söylemiştir. Yazdığı bu eseri Sultan II. Bayezid'e sununca hâmişinin tepkisini çekmiş ve şu cevabı almıştır: “Ehli olmayan bu tür büyük işlere girişmesin.” (İSEN 1999:289).

Daha farklı bir durum Deli Birader namıyla anılan Gazâlî'nin başına gelmiştir. Yazdığı Dâfiu'l-gumum adlı eserini Şehzâde Korkud'a sunmuştur. Eser müstehcen konuları ele alması sebebiyle hâmi tarafından geri çevrilmiş, şâiri de meclislerinden uzaklaştırmıştır (İSEN 1999:183).

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinde yanında bulunan şâirlerden Revânî, sultana berf (kar) redifli bir kasîde sunmuştur. Bu kasîdenin içeriği ve ortama uygunsuzluğu (sıcak havada kar redifli kasîde) Sultan Selim'in hoşuna gitmemiş ve şâiri geri çevirmiştir. Bu durum aynı seferde bulunan Sücudî'nin dilinde alay konusu olmuştur (İSEN 1999:410).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere şâirlerin hâmîye sunduğu her eser kabul edilmemiştir. Çünkü Osmanlı Devleti'nde başta sultan olmak üzere devlet ricâlinde bulunan her kişi, aldığı eğitim sayesinde belli bir sanat zevkine ulaşmıştır. Bu nedenle belli bir seviyenin altında kalan eserler hâmi kapısından geri dönmüştür. Şeyhî'nin başına gelen olay hâmişinin anlayışının kıtlığından kaynaklanırken diğerlerinde ise şâirlerin kendilerinden kaynaklanmıştır. Germiyanoglu II. Yakub Bey, sunulan eserleri anlayacak bilgi seviyesinden yoksun olduğu için Şeyhî'nin kıymetini de anlayamamıştır. Likâyî ehilsizliğinden; Deli Birader eserinin müstehcenliğinden; Revânî ise yazdığı kasîdenin ortama uygunsuzluğundan dolayı geri çevrilmiştir. Revânî'nin durumu bize gösteriyor ki eserlerin akla ve mantığa dayanması da son derece önemlidir. Hâmi kapısından geri çevrilmeyip kabul edilen her eser sahibi de başarısı oranında câize almıştır.

1.4. Eserlerde Şâirlerin Dile Getirdikleri İstekler

“Övünme, büyüklenme, böbürlenme, şöhret, fazilet, erdem” gibi anlamlara gelen fahriye, terim olarak bir Dîvân şâirinin kendi üstünlük ve erdemlerini anlattığı şiiirdir. Abartmalı bir övünme edası taşıyan fahriyeler, kasîde şeklinde yazılan müstakil bir tür olduğu gibi daha çok kasîdenin bir bölümü olarak kaleme alınmıştır (PALA 2003:156). Bu bölümde şâirler, övdüğü kişiye bir münasebetle kendi halinden; maddi sıkıntılarından hak ettiği halde himâye görmeyişinden söz etmiş ve dolaylı bir şekilde maddi ve manevi yardım istemişlerdir (ÇAVUŞOĞLU 1986:22). Bu tanımdan yola çıkarak şâirlerin, şiiirlerinde özellikle fahriye bölümlerinde- ortaya koydukları birtakım maddi ve manevi istekleri tespit etmeye çalıştık.

1.4.1. Genel İstekler

1.4.1.1. Hâmî/ Koruyucu

Necâtî Bey, hâmîsi Vezir-i âzam Karamanî Mehmed Paşa'dan şu beyitle himâyeye talep etmiştir:

Ey ser-efrâz-ı cihân tapını idindi penâh
Koma kim dest-i cefâ eyleye pâ-mâl-i 'anâ
(TARLAN 1963:26)

Necâtî Bey'in Kazasker Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Çelebi'ye intisâb ettiğini şu beytinden anlıyoruz:

Kıl nazar 'ayn-ı 'inâyetle Necâtî bendene
Ki âsitân-ı 'âlem-ârâna idübdür intisâb
(TARLAN 1963:32)

Mesîhî, hâmîsi Hadım Ali Paşa'nın -1511'deki Şii ayaklanması sırasında-Şahkulu'na karşı yaptığı savaşta ölmesi üzerine koruyucusuz kalmıştır. Hadım Ali Paşa'nın ölümü üzerine yazdığı mersiye'nin sonunda yeni bir hâmî bulma ihtiyacı içinde sözü Yunus Paşa'ya getirerek bir koruyucu isteğini şu şekilde dile getirmiştir:

Mesnedi itdiyse terk-i dünyâ
Haşre dek var ola Yunûs Paşa
(MENĞİ 1995:85)

Vasfî, hâmîsine sunduğu kasidesinde akranlarından geride kaldığını, iyi bir şâir olduğu halde düşkün bir durumda bulunduğunu, herkese mal mülk verilmişken bunlardan mahrum bırakılmasından hayrete düştüğünü söyleyerek padişahın himâyesini istemiştir:

Ey şîr-dil meded ki zebûn eyledi beni
Akrânum içre bu felek-i rûbeh-ihtiyâl
Âzâd kıl ki bend-i mezellet esîridür
Bir tûtî-i şeker-şiken ü şekkerîn-makâl
Lutf eyle al elüm ki ayaklarda kalmışam
Devründe gam beni niçe bir ide pâymâl
Her kişi şimdi mâl ü menâliyle hôş geçer
Hayretdeyem ki ne ola bu halüme meâl
(ÇAVUŞOĞLU 1980:29-30)

Şeyhülislâm Bahâyî, hâmîsinden gördüğü mevki ve imkânı anmış, bundan sonra da kendisine göz kulak olmasını istemiştir:

Çerâğ ettin anı çün ey vezîr-i Müşterî-tal'at
Yine senden gerektir ol çerağ üzre nigezbânî
(TOLASA 1979:96)

Nedîm, kendisini muma benzeterek yanmakta olan bu mumu koru ki kötü esen

rüzgâr ona sataşmasın diyerek, Damad İbrahim Paşa'dan hâmilik istemiştir:
Himâyet et ki senin bir yanar çerâğındır
Ta'arruz eylemesin rüzgâr-ı bed-kirdâr
(MACİT 1997:35)

1.4.1.2. Söz Erbâbını Koruyup Kollama/İltifat

Şâirlerin isteklerinden biri de kendilerine itibar edilmesi ve saygı gösterilmesidir. Kimi şâirler, hâmîsinin şâirliğinden ve münşiliğinden söz ederek kendilerine iltifat edilmesini isterken kimileri de koruyup kollamanın âdet olduğunu dile getirmiştir.

Karamanlı Aynî, şeref ehlinin hâmîsinin kapısında itibar kazandığını söylemiş, kendisine de hatırı sayılır yerlerde saygı gösterilmesini şu şekilde istemiştir:
Kapunda i'tibâr oldı şeref ehline her yirde
N'ola ol mu'teber yirde bana da i'tibâr
(MERMER 1997:141)

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud için yazdığı kasîdede kara bahtlı bu kuluna iltifat et diyerek, hâmîsinden yardım istemiştir:
Şahâ bu siyeh-baht kuluna nazar it kim
Bakmakla cilâlâr virür ebsâra benefşe
(TARLAN 1963:89)

Vasfî, Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'ye sunduğu kasîdede Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin münşiliğinden ve şâirliğinden söz ederek böyle meziyetli birinin kendisi gibi olanları himâye etmesi gerekliliğini söylemiştir:
Sen bu gün sâhib-kırân-ı nazm u nesr iken n'içün
'Adlün eyyâmında ehl-i fazl ide âh u figân
(ÇAVUŞOĞLU 1980:47)

Figânî, Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu kasîdesinde Kanuni'nin turna kuşuna gösterdiği ilgi kadar kendisine ilgi göstermesi durumunda Hüma kuşu gibi yükseklerde uçacağını söyleyerek, ilgi beklediğini dile getirmiştir:
Tab'-ı Figânî yüksek uçardı Hümâ gibi
Şah-i yegâne itse ana ragbet-i güleng
(KARAHAN 1966:5)

İsmetî, Sultan Mehmed Han adına yazdığı kasîdesinde kendisine itibar gösterilmesini istemiştir:
Rikâb-ı hümâyuna cezb edüp
Bu eski kulına edüp i'tibâr
(İPEKTEN 1974:32)

Nâ'ilî, Sadrazam Salih Paşa'ya sunduğu kasîdesinde Salih Paşa'dan söz erbâbına iltifat etmesini ve kendisine kıyamete kadar iyilik yapmasını istemiş ve bu duygularını şu şekilde dile getirmiştir:
Eyle suhen erbâbına lutfunla nevâziş

Ol fırka sezâ-vâr-ı atâyâ mı değildir
Kıl Nâ'ilîyi lutfuna mahsûs ki tâ haşr
Evsâfın ile menkıbe-pîrâ mı değildir

(İPEKTEN 1990:73)

Nâ'ilî, Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'ya sunduğu şiirinde sadrazamların şâirleri koruduklarını söyleyerek Ahmed Paşa'nın ilgisini ve yardımını istemiş, bu duygularını da şu şekilde dile getirmiştir:

Yine bununla kul olmak kapında sultânım

Fakîre genc-i kerem mahz-ı pâdişahîdir
Çıkarma şi'ri gibi Nâ'ilîyi hâtırdan

Ki ol sadefçe bu dürrün karârgâhıdır
Niteki râgıp olup şi're sadr-ı a'zamlar
Hemîşe ehl-i dil ü dânişin penâhıdır

(İPEKTEN 1990:121)

Nefî, Sultan Ahmed'e sunduğu kasîdesinde hâmişinden söz erbâbına iltifat buyurmasını, çünkü onların cihan hakimlerinin medhini yaparak onları ölümsüz kıldığını belirtmiştir. Kasîdenin devamında: Eğer şâirler olmasa idi evvel zamanlarda dünyada devlete hüküm sürüp öylece giden sultanları şimdi kim bilirdi? Bak, Kanuni Sultan Süleyman Han'ın adını ta kıyamete kadar andırıp yaşatacak olan da Bâkî'nin dizelerinden fişkiran âb-ı hayat değil midir? Şeklinde duygularını dile getirerek hâmişinden söz erbâbına iltifat etmesini istemiştir:

İltifât et suhan erbâbına kim anlardur

Medh-i şahân-ı cihân-bâna veren unvânı
Kim bilirdi şu'arâ olmasa ger sâbıkda

Dehre devletle gelip yine giden şahânı
Haşre dek âb-ı hayât-ı suhan-ı Bâkîdir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleymân Hânı

(AKKUŞ 1993:54)

1.4.1.3. Hâmîye Hâlini Arz Etme/Aracılık

Hâmîye halini arz etme ve devletin en üst katında bulunan kişiye ulaşma her şâirin temel isteği ve arzusu olmuştur. Kimi şâirler bu imkânı elde edebilirken kimileri de bir aracı vasıtasıyla bu isteklerine kavuşmak için çabalamıştır.

Nâdirî, Kuyucu Murad Paşa için yazdığı fethiyye kasîdesinde rüşvet vermediği için memuriyetinin başkasına satıldığını dile getirmiş ve durumunu padişâha bildirmesi için Kuyucu Murad Paşa'dan aracılık yapmasını istemiştir:

Lîk rüşvet virmemekle mansıbum bey'itdiler

Ben muhân oldum velî anlar dahi rusvây-ı âm
Lutf idüp ahvâlümü arz eyle şah-ı âleme
Yohsa destüm dâmen-i pâkündedür yevmü'l-kıyâm

(KÜLEKÇİ 1989:76)

Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra sürgüne gönderilen Haşmet, sürgün yeri Bursa'da iken bağışlanması amacıyla bir kasîde yazmıştır. Bu dönemde Haşmet'in hâmîsi Koca Ragıb Paşa'dır. Koca Ragıb Paşa'ya sunduğu şiirinde:

Bir zamân sohbet-i cân-başına dil mazhar idi

Murg-ı dil tûtî gibi kâm-ver-i şeker idi
Dergeh-i 'âtfetin cilve-gehim olmuşken
Güyyâ Haşmet'in ol bâbda Dârâ-der idi

(ARSLAN-AKSOYAK 1994:149)

diyerek aralarındaki eski samimiyeti dile getirmiştir. Haşmet'in, zor bir duruma düşmesi halinde yardım isteyeceği kişi şüphesiz devlet katında sadrazamlık görevinde bulunan yakın dostu Koca Ragıb Paşa olacaktır. Şiirin devamında Haşmet, Koca Ragıb Paşa'dan bağışlanması için aracılık yapmasını istemiştir. Leylâ Hanım, Hekimbaşı Abdülhak Efendi'den yardım istemenin yanı sıra çektiği sıkıntıları ve durumunu padişâha arz etmesi için ondan aracılık yapmasını da istemiştir. Ayrıca devrin büyüklerinin şâirlere yardım etmelerinin âdet ve sünnet olduğunu da dile getirmiştir:

Melâzâ bu perîşân 'arz-ı hâlim 'arz idüp şahâ

Şifâ-yâb it dil-i bîmârımı vakt-i 'inâyetdir
Kenîzende 'inâyâtına istihkâk yok ammâ

Bu ihsânın olursa vâlidim merhûma hürmetdir
'Inâyet 'âdet ise şâ'ire sûy-ı ekâbirden
Selâtîn-i 'izâma ittihâz itmek de sünnetdir

(ARSLAN 2003:115)

Şeref Hanım, çektiği sıkıntılardan kurtulmak için şiirlerini padişâha sunmayı arzulamıştır. Şiirlerini padişâha sunmak için Sadrazam Ali Paşa'yı aracı yapmak istediğini yine kendi şiirlerinden anlıyoruz. Bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

Kerem-kârâ 'azîz başın için târîhlerim 'arz it
Demidir hâk-i pây-ı Hazret-i 'Abdü'l-Mecîd Hân'a

(ARSLAN 2002:496)

1.4.1.4. Hâmî Kapısında Kul Olma

Nâ'ilî, Sadrazam Köprülü-zâde Fazıl Ahmed Paşa'ya birçok şiir sunmuş ve şiirlerinde kendisine yardım etmesini istemiştir. Köprülü-zâde Fazıl Ahmed Paşa'dan bir yardım göremeyince şiirlerinin sadrazama kadar ulaşmadığını

düşünerek Kethüdâ İbrahim Efendi aracılığı ile sadrazama bir kasîde daha sunmuştur. Nâ'ilî bu şiirinde durumunun kötülüğünü, sadrazamın iyiliğini ve cömertliğini anlatarak kapısının kulu olmayı istediğini söylemiş ve bu isteğini şu şekilde dile getirmiştir:

Der bâna ver selâm de ki Kethüdâ Beğîn
Rûmâl-i hâk-i pâyine var mı icâzetin
Bildir zebân-ı remz ile meddâhı olduğum

Hâlâ vezîr-i a'zam-ı Bercis-fitratın
Ümmîd odur ki eyleye bu nazm-ı pâkimi
Ma'rûz-ı hâk-i pâyi o sadr-ı sâ'âdetin

(İPEKTEN 1990:115)

1.4.1.5. Yardım/Lûtuf/İhsân/İyilik/Himmet

Şâirlerin isteklerinden bir diğeri de kendilerine lûtuf, ihsân, himmet diye telakki ettiğimiz yardımların gösterilmesidir. Bu bölümde kimi şâir fakirliğinden, sıkıntı içinde bulunduğundan bahsederek yardım istemiş, kimileri de hâmîsinden gördüğü yardımları dile getirmiştir. Bazı şâirler, yardım istemenin yanı sıra hâmîsini çeşitli yönlerden överek alacağı yardımı garanti altına almaya çalışmıştır.

Aynî, Sultan Cem'in oğlu Oğuz Han'ın doğumunu bildiren kasîdesinde kendisine yardım edilmesi isteğini şu şekilde dile getirmiştir:

Kapunda ehl-i fazl ihsân kulıdur
Kulunum ben de şahâ eyle ihsân

(MERMER 1997:126)

Necâtî Bey, Fatih Sultan Mehmed devri sonlarında Kastamonu'dan İstanbul'a gelip ve padişâha:

Oldı çünkim melah-ı berf-i hevadan nâzil

Mezra'-ı sebz-i tarabdan gönül umma hâsıl
matlâlı şitaiyyesini sunmuştur. Karşılığında da çeşitli in'âm ve ihsânlar almıştır. Ayrıca bahariyye de sunup yeni ihsânlar elde etmiştir (EYDURAN 1999:1024-1025).

Necâtî Bey, hâmîlerine sunduğu kasîdelerinde de yardım istemiştir. Aşağıdaki birinci beyitte Fatih Sultan Mehmed'den; ikinci beyitte Hadım Ali Paşa'dan; üçüncü beyitte de Şehzâde Abdullah'tan yardım istemiştir:

Husrevâ çarh-ı sitemgâr Necâtî kulunı
Ağladur dâmen-i rahm ile gözi yaşın sil

(TARLAN 1963:60)

Pîrlükde kim ola kim beni yerden götüre
'Âdet oldur götürür gerçi ki begler hâtem

(TARLAN 1963:74)

İrişür hâsa-vü 'âma kerem-i Şah meger
Bu Necâtî kulunun tab'-ı revândur günehi

(TARLAN 1963:101)

Lâmi'î, hâmîsinden sıkıntıdan kurtulmak için dünyalık şeyler istemiştir:
N'ola eylersem halâs-ı dâmiçün dünyâ taleb
Çün senün yanundadır mülk-i cihân bî-itibâr

(YILMAZ 1996:126)

Lâmi'î, başka bir kasîdesinde hâmîsinden kendisine iyilik ve lûtf gözüyle bakmasını istemiştir:

Ayn-ı inâyetünle şehâ eylesen nazar
Rüstem gibi çekem felek-i heft-hâna tîg

(YILMAZ 1996:114)

Helâkî, hâmîsinin ismini belirtmeden yazdığı kasîdesinde hâmîsinden merhamet dilemiştir:

Merhamet eyle Helâkî kuluna
Çekmesün dûzah-ı fakr içre 'azâb

(ÇAVUŞOĞLU 1982:22)

Helâkî, diğer bir şiirinde nasıl ki Allah sana yardım ettiyse sen de bu hasta Helâkî'ye öyle yardım et diyerek, hâmîsinden yardım istemiştir:

Hasta Helâkiye nazarun eksük olmaya
Çün 'ayn-ı 'avn ile sana kıldı Hudâ nazar

(ÇAVUŞOĞLU 1982:25)

Vasfî, Sultan II. Bayezid dönemi vezirlerinden Ali Paşa'nın (ö. 1511) himâyesini görmüştür (EYDURAN 1999:1099). Ali Paşa'nın meclislerinde kendine yer edinen Vasfî, onun sayesinde Serez'e tayin edilmiştir (KILIÇ 1994:279). Hadım Ali Paşa'ya sunduğu kasîdede şâirliğini överek değerli bir insan olan Hadım Ali Paşa'dan kendisi gibi değerli bir şâire himmette bulunmasını istemiştir:

Sad hezâr olmuş durur gerçi nevâ-yı devletün
Gülşen-i vafunda Vasfî gibi olmaya hezâr
(...)
Ne senün gibi cihân içinde bir memdûh olur

Ne anun gibi görür meddâh çeşm-i rûzgâr
Gerçi kem bir hâkdür nazmına 'izzet eyle kim
Midhatünde gör ne cevherler virür bir hâk-i hâr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:33)

Vasfî ayrıca Koca Mustafa Paşa'dan da yardım istemiştir. Vasfî'nin yardım istediği beyitler:

Vasfî-i teng-dilün hâlini gâlib tapuna
Dir idi agzına möhr urmasalar ger hâtem

(ÇAVUŞOĞLU 1980:36)

Murâd-ı Vasfîyi emr eyle nâ-murâd itme
Tapuna oldı müfevvaz çü cümle rây u umûr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:38)

Hayretî, İbrahim Paşa'ya sunduğu bahariyye kasîdesinde fakirlikten şikayetle İbrahim Paşa'dan şu şekilde yardım istemiştir:

Zulm-i fakr ile yıkılmış gönlümü ger yapasın
Ka'be bünyâd eyledün va'llâhi sultânüm hemân

(ÇAVUŞOĞLU-TANYERİ 1981:49)

Hâmîsinin yardımlarını gördüğünü şiirlerinde ifade eden şâirlerden biri de Figânî'dir. İbrahim Paşa'ya yazdığı kasîdesinde İbrahim Paşa'nın meddahı olalı sanat dünyasında güçlü bir şâir olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

Meddâh olalı sana eyâ Müşterî-cenâb
Oldı Figânî 'arsa-i nazm içre pehlevân

(KARAHAN 1966:14)

Sultan Bayezid döneminde İstanbul'a gelen Zâtî, artık bu dönemde şâirlerin üstadı konumundadır. Sultan Selim'in tahta geçmesiyle sunduğu kasîdenin:

Serverâ bir bende-i bi-kayddur kapunda 'adl

Tutamazdı anı zencîre çeküp Nûşin-revân

beytini beğenen padişâh, Zâtî'yi çeşitli hediyelere boğmuştur. Ayrıca yeni padişâhtan da şâir ulûfesi almaya devam etmiştir (KILIÇ 1994:896).

Kanuni Sultan Süleyman'ın Süleymaniye Camii çevresinde yaptırmaya başladığı medreselerden ikisi 1553'te tamamlanarak öğretime açılmıştır. Padişâh, çok önem verdiği bu medreselerden birinin başına Kadızâde'yi, ötekine de Mimarzâde Efendileri getirmiştir. Bâkî, o yıllarda bir taraftan Kadızâde Şemseddin Ahmed Efendi'nin derslerine devam ederken diğer taraftan da medreselerin inşasında nezaretçi olarak görev almıştır. Kanuni'ye yazdığı:

Etdi şehri şeref-i makdem-i sultân-ı cihân

Reşk-i bağ-ı İrem ü gayret-i gülzâr-ı cinân

matlalı kutlama kasîdesinde; bir yıl bu görevde bulunduğu bahsederek kendisine yardım edilmesini istemiştir (İPEKTEN 2003:13).

İsmetî, “Eğer lûtufta bulunacaksan kapında yardım isteyen İsmetî adlı eski kulun var.” diyerek Sultan Mehmed Han'dan yardım istemiştir:

Benim devletlü hünkârım eger lutf eyleyüp dersin

Kapumda 'İsmetî eski kulumdur hayr-hâhımdır

Yeter semâye-i 'izz ü şeref bu 'abd-ı nâçîze

Hemân dünyâda maksûdum budur Mevlâ güvâhımdır
(İPEKTEN 1974:31)

Erzurumlu Zihnî, Şehsüvâr-zâde Mustafa Paşa'dan birinci beyitte kendisini lûtfunun eteği altına almasını isterken; ikinci beyitte de kendisine ikram gösterilmesini istemiştir:

Eyâ şehenşeh-i 'âlî-himem sühan-perver
Koma ayakda beni zîr-i zeyl-i lutfuna al

(MACİT 2001:44)

Celis-i sadr-ı safâ ya'ni Mustafâ Pâşâ
Karîn-i kevkebe-i câh-ı izzet ü iclâl

(MACİT 2001:45)

Zihnî, uzun zamandır hakirlik ile kuşatıldığını belirttikten sonra diğerleri gibi yardımını göstermezlik yapma diyerek Canikli Ali Paşa'dan yardım istemiştir:

Hayli demdir ben de mahsûr-ı hasîr-i zilletim

Sen de bisyâr eyle lutfun eyleme diğer gibi
Çün ferâh-ı dest ile min-bâd işim altun olup
Kıl beni sayeste-i tatyîb-i dil 'anber gibi

(MACİT 2001:67-68)

Zihnî, Urfa Valisi Abdî Paşa'dan da şu şekilde yardım istemiştir:

Lutf edüp emti'a-i fâhire-i nazmımda
Bir kapu aç ki bula dest-i şerîfinle bahâ

(MACİT 2001:78)

Şeyhülislâm Bahâyî, çağın sanatkârlarının emek ve çabaları senin kapında değer buldu diyerek, Sultan Murad'dan yardım gördüğünü ifade etmiştir:

Kapunda olmadı sa'y-i hüner-verân-ı zamân
Bekûrî-i felek-i hîre-çeşm nâ-meşkûr

(TOLASA 1979:52)

Nâ'ilî, hâmilelerinden çeşitli zamanlarda birtakım yardımlar istemiştir. Bu yardımların ne kadarına mazhar olduğu bilinmez ama gördüğü yardımları şiirlerinde dile getirmeyi ihmal etmemiştir. Sadrazam Salih Paşa'nın yardımlarını gördüğünü şu şekilde dile getirmiştir:

Serfirâz eyledi lutfun beni akrânımdan
Gördüm in'âmını ihsânını hadden bîrûn

(İPEKTEN 1990:77)

Ganî-zâde Nâdirî, Sultan Ahmed Han için yazdığı kasîdede hazreteyn diyerek Sultan I. Ahmed'in babası III. Mehmed ve dedesi III. Murad'ı kastetmiştir. Onlardan yardım gördüğünü şu şekilde dile getirmiştir:

İltifât-ı hazreteynden behre-dâr olsan n'ola

Bende-i mevrûsı olmakla idersin iftihâr

Evvelâ lutf-ı firâvân eyleyüp Sultân Murâd
Dergehinde abd-ı memlûk eyledi bî ihtiyâr
Sâniyâ Sultân Muhammed Hân idüp ez'âfını
İtdi ihlâs u ubûdiyyet esâsın üstüvâr
(KÜLEKÇİ 1989:56)

Ganî-zâde Nâdirî, Darü's-sa'âde Ağası Gazanfer Ağa için yazdığı kasîdede ondan yardım gördüğünü, eğer yardımı olmasaydı bu kadar güçlü olamayacağını ifade etmiştir:

Bu denlü kudreti kandan bulurdı tab'-ı kelîl
Eger ki himmet ü ihsânun itnese te'yîd
(KÜLEKÇİ 1989:86)

İzzet Ali Paşa, Basra Valisi Abdurrahman Paşa (ö. 1732-33)'nın bendesi olduğunu, ondan yardım aldığını ve bu sebeple onu hep iyilikle andığını şiirlerinde dile getirmiştir:

Ey âsaf-ı kerîm bu lutfun teşekkürin
Yokdur zebân-ı hâmede kudret edâsına
(AYPAY 1998:109)

Bir âsaf-ı yegânenün olmışduk eskiden
'Abd-i hulûs-perveri mahsûs çâkeri
Bu bende-i atıkı yeniden kul eyledi
Şimdi edüp zuhûr pey-â-pey keremleri
(AYPAY 1998:109)

Nedîm, Damad İbrahim Paşa'dan gördüğü yardımları dile getirirken bu kulun senden o kadar iyilik gördü ki bu kadar lûtfu gül bahçesi bahar bulutundan bile görmedi demiştir:

O denlü lûtf u kerem gördü hazretinden kim
O lûtfu görmedi ebr-i bahârdan gülzâr
(MACİT 1997:35)

Saray çevresine yakın bir hayat süren Leylâ Hanım, babasının vefatı üzerine çektiği sıkıntıları II. Mahmud övgüsünde yazdığı kasîdede dile getirerek ondan inâyet ümit etmiştir:

Âh ben 'âcizenin münfiki olan pederim
Deşt-i hasretde kodı bizleri böyle şahâ
Yani dâ'î-i kadîmin Morevî-zâde fakîr
Sag ol pâdişehim eyledi 'azm-i 'ukbâ
Kalmadı külbe-i ahzânda metâ'-ı köhne
Guremâ eylediler her ne var ki varsa yagmâ
Şöyle kim kılmasa ümmîd-i 'inâyet îmdâd
'Ömrümüz eyler idi renc ü meşakkat ifnâ

(ARSLAN 2003:104)

Leylâ Hanım, I. Abdülmecid'e yazdığı Ramazâniyye kasîdesinde de sıkıntılarını dile getirerek yardım istemiştir:

Eylese ikdâr Leylâ kulunı cûdun eger

Sâye-i lutfunda gelse tab'ıma tâb u tüvân
Şöyle merdâne hüner-perdâz olurdu ki sözüüm
Fıtnat'ın âsârını eylerdi bî-nâm u nişân

(ARSLAN 2003:108)

Leylâ Hanım'ın yardım istediği kişiler sadece Sultan Mahmud ve Sultan Abdülmecid ile sınırlı değildir. Mehmed Ali Paşa'ya yazdığı kasîdesinde felekten şikayet eden Leylâ Hanım, fikr-i gam engel olmasa idi onu daha mükemmel bir şekilde öveceğini, bu konuda Fıtnat'ın âsârını bî-nâm u nişân edeceğini vurgulamış ve ondan da yardım istemiştir:

Hayli demdir heves-i medhin iderdim ammâ
Fikr-i gam mâni' olup koymadı bende dermân
(...)

Lîk lutfunla tüvân gelse dil-i nâ-şâda
Fıtnat'ın eylerim âsârını bî-nâm u nişân

(ARSLAN 2003:113)

Leylâ Hanım, padişâha yakınlığı ile bilinen Reîsü'l-Etibbâ Abdulhak Efendi'ye yazdığı kasîdesinde şikayetlerini ve zor durumda olduğunu dile getirmiş, derdinin çaresinin ancak Abdulhak Efendi'de olduğunu belirterek ondan da yardım istemiştir:

O rütbe yâre açdı cism-i zâra ser-be-ser iflâs
Bu derdin çâresi ancak re'îs-i ehl-i hikmetdir

(ARSLAN 2003:114)

Leylâ Hanım, Abdulhak Efendi'nin vefat eden kardeşinden de çeşitli yardımlar görmüştür. Gördüğü bu yardımları şu şekilde dile getirmiştir:

Öpüp dâmânın evvel dâder-i zî-şânı merhûmun
Dehânımdan o lezzet gîtmedi hâlâ o lezzetdir
Unutmam gördüğim ihsânı bâbından Hudâ 'âlim
Felekde iftihârım olsa da ancak o devlettir

(ARSLAN 2003:115)

Leylâ Hanım II. Mahmud'un kız kardeşi Esmâ Sultan için yazdığı tercî-i bendde Esmâ Sultan'dan gördüğü yardımları dile getirmiştir:

Bez-i ihsânını saysam o kerîmü't-tab'ın
Şükrini eyleyemem tâ-be-kıyâmet îfâ
Hâne-i kalbimi ma'mûr idüp ihsânıyla

Eyledi beyt-i Hudâ'yı yedi lutfıyla binâ
Var idi vahşet-i bir rütbe-i dil-i mahzûnun
Dâyınım sanur idim sâyemi görsem tenhâ

(ARSLAN 2003:185)

Şeref Hanım, Sadrazam Ali Paşa'dan birçok yardım görmüştür. Bunların en önemlisi de kendisine sadrazam tarafından bağlatılan maaştır. Bu durumu şiirlerinde sıklıkla dile getirmiş ve Sadrazam Ali Paşa'nın yardımlarını gördüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

Semiy-i Hazret-i Hayder'sin ey mîr-i kerem-pîrâ

Nezâket dâniş ü 'irfândır el-hak zâtına şâyân
Süleymân-ı zamân dirsem sana cây-ı ta'accüb mi
Şeref nâ-çîzi lutfun ile itdin fâ'iku'l-akrân

(ARSLAN 2002:528)

Şeref Hanım,

Ağlaya ey dîdelerim mâh-ı Muharremdir bu

Kana gark eyle gözüm yaşını mâtemdir bu

beyti ile başlayan Muharremiye kasîdesini hâmîsine sunarak karşılığında padişâhtan yüklüce bir Muharremiye hediyesi almıştır (PALA 1996:97).

Râmî, Hekimbaşı Emir Çelebi için yazdığı 65 beyitlik kasîdede Şam'daki dayanılmaz zulümden, hakimlerin adaletsizliklerinden yakınmış; Emir Çelebi'den kendisini Şam'da unutmamasını, lûtfunu esirgememesini, sığındığı kapısından kendisini ayırmamasını istemiştir:

Senden özge istinâdum yok diyâr-ı Rûmda

(HAMAMÎ 2001:160)

mısra'ı ve

Bir kapu bilmem kapundan gayrı mülk-i Rumda
Lutfuna ümmid-varum ya emirü'l-muhsinin

(HAMAMÎ 2001:161)

beyti ile Hekimbaşı Emir Çelebi'nin gerçek hâmîsi ve velinimeti olduğunu ortaya koymuştur.

Sultan III. Selim dönemi şâirlerinden Asım Efendi'ye Sultan Selim, maaş bağlattığı gibi kendisine bir de ev ihsânda bulunmuştur. Asım Efendi de Sultan Selim'in atiyyelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Nîmet-i Hazret-i Sultân-ı Enâm

Arpalık emrini hem kendi verir
Kılmadı şimdiye dek Âsım'ı aç
Eylemez habbece gayre muhtâç

(İNAL 1999:95)

Keçecizâde İzzet Molla, İsmail Paşa'dan insaniyet ve yardım gördüğünü şu şekilde dile getirmiştir:

O düstûr-ı kerem-mevfûra kat'â nisbetim yokken

Suâl etti perîşan hâtır-ı zârı vezîrâne

Şehinşah-ı cihânın bende-i matrûdu hakkında

Bu rütbe merhamet hürmettir ol sultân-ı zî-şânâ

Husûsâ zâtımı ol âsaf-ı ekrem kerem kıldı

Yine müstagrağ oldum ni'met-i sultân-ı devrâna

Unutma bende-i nâçizini vaktiyle yâd eyle

Müsâiddir o şehinşah dil-hâh-ı müşîrâne

(İNAL 2000:1063)

Enderûnlu Osman Vâsîf Bey de hâmîsinden gördüğü, ömrü oldukça unutamayacağı yardımları dile getirmiştir:

Devletünde ben o hoş-gû şa'irem ki bâ-husûs

Var iken ben gayrınınun asgâ olunmaz sohbeti

(...)

Kimyâ buldum sürüp yüz hâk-i pâ-y-ı lutfuna

İşim altun oldu takbîl ile pâ-y-ı devleti

Şöyle şâd oldum ki takrîrinden 'acizdir zebân

Haşra dek gitmez dimâğımdan bu lutfun lezzeti

Nice mesrûr eyledünse bendeni Mevlâ senün

Gönlüne versin benim gönlümdeki keyfiyeti

(GÜREL BİLÂ-TARİH:248)

Hayri, Yusuf Kamil Paşa'ya sunduğu kasîdede Kamil Paşa'dan yardım istediği gibi kendisini bulunduğu yerden emeklilik ile kurtarmasını da istemiştir:

Âsafâ merhamet ü lûtfuna kalmıştır işim

Kurtar Allah'ı seversen beni ey kân-ı kerem

Şuradan nakl-i maâşım la halâs et kulunu

Yâ tekâüdlük ile eyle çerağ u hurrem

(İNAL 2000:906)

1.4.1.6. Hâmî Tarafından Affedilme/Bağışlanma

Şâirlerin isteklerinden bir diğeri de hâmî tarafından bağışlanmalarıdır. Daha önceden hâmînin yakın ilgisinde bulunan şâir, bir sebeple o ilgiden mahrum kalmış olmalı ki tekrar o ortamlara kavuşma arzusu ile affedilmesini şiirlerinde dile getirmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'e toplam on iki kasîde sunan Ahmed Paşa, gördüğü bu yakınlık ve iltifata rağmen Fatih'in gözdelerinden birine aşık olunca Fatih Sultan Mehmed tarafından Yedikule'de hapsedirilmişdir. Burada yazdığı:

Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bağ-ı cûdebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

matlalı “Kerem” kasîdesi ile bağışlanmasına rağmen çeşitli görevlerle saraydan uzaklaştırılmıştır (İLAYDİN 1956:1-18).

Bu defa, bağışlanma isteği bizzat şâir tarafından dile getirilmemiştir. Şâirin bağışlanmasında başka kişilerin yazdığı mektup ve şiir etkili olmuştur. Zamanında şiirleri ile şöhret kazanan ve beş mesneviden meydana gelen Hamse sahibi Behiştî Sinan Çelebi, padişâhın himâyesindeyken uygunsuz bir davranış sonucu öldürülme korkusuyla İran'a kaçarak Hüseyin Baykara'ya sığınmıştır. Orada Mevlânâ Câmî ile Nevâ'î'nin hizmetinde bulunmuştur. Mevlânâ Câmî ile Nevâ'î'nin, Behiştî'nin bağışlanması için İstanbul'a gönderdikleri mektupta yer alan aşağıdaki beyitlerde büyüklerin hataları affetmesi büyük ihsândır denilmiştir:

İsâet ehline sen eyle ihsân
Kul olur hür iken ihsânâ insân
Küçükler gerçi suç etmek hatâdır
Ulular afv-ı cürm etmek atâdır

Onların ricası ile affedilen Behiştî, İstanbul'a dönünce padişâhın hizmetine girmiş ve hayli iltifatını görmüştür (İSEN 1999:131).

Nâ'îlî, Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlık makamına gelmesinden sonra bilinmeyen bir sebepten dolayı doğup büyüdüğü İstanbul'dan uzaklaştırılmış ve Edirne'ye sürgüne gönderilmiştir. Yazdığı kasîdelerinde affedilme isteğini:

Bir bârgâha müntesibiz şimdi ey felek
Sen dahil cevri ko bize baht-ı mehîn ile
Bir âstâna nâsiye-sâyız ki âfıtâb
Arsa tasaddur eyledi vaz'-ı cebîn ile
Ferş-i harîmiyiz o makâmın ki yüz süren
İksîr kıldı hâkini feyz-i karîn ile
Mînet Hudâya gelde Stanbûla hem-inân
Devlet vezîr-i a'zam-ı sâhib-nigîn ile
Mahsûs Nâ'îl'yi kapında kul eyledin
Eltâf-ı gâ'ibâne-i şâyân terîn ile

(İPEKTEN 1990:111-112)

şeklinde dile getirerek, eskiden çektiği acılarla o günkü durumunu karşılaştırmış, artık “bir bârgâha müntesib” olduğunu, “bu iltifâtı bir aferinden görmediğini” söyleyerek sevincini dile getirmiş, böylelikle bağışlanmasının yanı sıra Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın iltifatını ve yardımlarını da

görmüştür.

1.4.2. Özel İstekler

1.4.2.1. Devlet Görevi ve Pâye

Şâirlerin isteklerinden bir diğeri de kendilerine devlet görevi verilmesidir. Kimi şâir açıkça hangi görevi istediğini belirtirken kimileri de genel ifade ile mansıb istemiştir. Özel olarak dile getirilen istekler beylik, kadılık, kethüdalık, kâtiplik, müderrislik, tevliyet ve yazıcılıktır. Bunun haricinde bu bölümde ele aldığımız isteklerden bir diğeri de direk olarak nakdiyyeye dayanan maaş/para, pâye (derece, rütbe) artırımını, salyâne, ulûfe ve zeamettir.

1.4.2.1.1. Beylik (Sancak/Livâ)

Şâir isteklerinden biri de bir sancağa ya da livâyâ¹ bey olarak atanmaktır. Fatih Sultan Mehmed'in 1481'de ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Bayezid için Ahmed Paşa:

Çıkdı devlet tahtına Şeh Bâyezîd
Ol cülûs itdi cihan bahtın sa'id
Yazdı levh üzre kalem târihini
Kayser oldı Rûm'a Sultan Bâyezid

(886/1481)

tarihini düşürmüştür. Yeni padişâha çeşitli kasîdeler sunan Ahmed Paşa, Sultan II. Bayezid tarafından Bursa sancak beyliğine atanmıştır (KILIÇ 1994:109).

Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'dan şu beyit ile sancak beyliği istemiştir:

Hümây-i evc-i izzettir salarsa üstüme sâye
Çekem pehlûya sancak adlı bir serv-i hırâmânı
(TARLAN 1992b:58)

Hayâlî Bey, hâmîsine sunduğu başka bir kasîde ve gazelde de beylik isteğini tekrarlamıştır:

Şehdedür bezl hemân begler olubdur erzel
Bunlara hisset-i tab' oldu emîrâne kerem
Birinün mansıbını bana 'inâyet kıl kim
Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

(KURNAZ 1987:22)

Tîr-i yârı götürüb sînedey peykânı ile
Ey Hayâlî demidür sancak-ı şahî çekelüm

(KURNAZ 1987:19)

Hayâlî Bey, isteğine kavuşmuş olmalı ki gazelinin birinde beyliğinin olduğunu

¹ Mülkiye taksimatında mutasarrıf idaresinde bulunan memleket parçasına verilen isimdir. Livâ yerine "Sancak" da denilmiştir (PAKALIN 1983:367).

şu şekilde dile getirmiştir:

Begligim var âlem içre çok şükür Allâhıma
Tâze bir şaha kul oldum alemin sultânıyem
(TARLAN 1992b:212)

Sultan Abdülmecid dönemi şâirlerinden Abdî Efendi, çeşitli beylere kâtiplik yaptıktan sonra bir müddet de kaymakamlık ve mutasarrıflık yapmıştır. Şirvânî-zâde Rüşdî Paşa'ya yazdığı manzum müzekkerede görevinin elinden alındığını ve maaşının kesildiğini şikayet etmiş, kendisine yeni bir görev verilmesini ve sıkıntıdan kurtarılmasını şu şekilde dile getirmiştir:

Sekiz on sancak etmişken idâre
Geçenlerde verildi bir riyâset
O da üç mâh içinde çıktı elden
Yine oldum giriftâr-ı meşakkat
Maâşım var idi üç kise evvel
Riyâsetle kesildi bu ma'îşet
Bu sıkletten beni kurtar efendim
Livâlardan birin eyle inâyet

(İNAL 1999:33)

1.4.2.1.2. Kadılık

Şâir isteklerinden biri de kadılıktır. Şâirlerin rağbet ettiği meslekler arasında kadılık, % 16'lık bir dilimle ilk sırada yer almıştır (İSEN 1997:224). Nerenin kadılığını istediğini açıkça ifade eden şâirler olduğu gibi kendilerine kadılık verilen şâirler de aldıkları görevi dile getirmiş ve bir nevi hâmîsine teşekkür etmişlerdir.

Vasfî, birinci beyitte şiirden bir fayda görmediğini, şiirle övünülmeyeceğini, asıl övücünün şer' libâsını giyinmek yani kadılık olduğunu ifade ederek Mustafa Paşa'dan bir kadılık isterken; ikinci beyitte de borç içinde olduğunu belirtmiş ve Ca'fer Çelebi'den Karaferye kadılığına atanmak istemiştir

Ne virür şî'r ki ben fahr idem anunla benüm
Fahrum oldur k'idinem şer' libâsını şî'âr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:50)

Bu mukarrerdür Kara-feryeye takrîrüm gelür
Ger idersen lutf idüp tahrîr-i tahrîk-i benân

(ÇAVUŞOĞLU 1980:47)

Tûtî-i Latîf namıyla anılan Bursalı Latîf, Gürz Seydi'den mülâzım olduktan sonra önce müderris daha sonra da kadı olmuştur. Kendisine Karasu kazasını verdiklerinde şu beyti söylemiştir:

Karasuyı virmek dimekdür bana

Be-ton u be-tünca bâb-ı siyah

(KILIÇ 1994:375)

Daha sonra Tûtî-i Latîfe altmış akçe ile Niş kadılığı verilmiştir. Bunun üzerine de şu kıt'ayı söylemiştir:

Elem-i Niş-i bela cânımuza yetmişdür

Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek sittini

Erba'îni ne kadar çekdüğümü ben bilürüm

Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek hamsîni

(KILIÇ 1994:375)

Bosnalı Alaaddin Sâbit, 1690'da Edirne'yi ziyaret eden Selim Giray'ın parlak zaferlerini övdüğü kasîdede kendi şikayetini de dile getirip Kefe kadılığını istemiştir:

Otuz ay oldu ki zahmetle şehir-i Edirne

Mülâzemet çekerüm gün-be-gün idüp ta'dâd

Niyâz iderse n'ola hâk-i âsitânundan

Kefe kazâsını ihsâna himmet ü imdâd

(KARACAN 1991:183-184)

1.4.2.1.3. Kâtiplik

Şâir isteklerinin bir diğeri de kâtiplik görevidir. Dîvân şâirlerinin rağbet ettiği mesleklerden biri olan kâtiplik %12'lik bir oranla üçüncü sırada yer almıştır (İSEN 1997:224).

Necâtî Bey, Kastamonu'dan İstanbul'a gelip Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu kasîdelerle aldığı mükafatları kâfi görmese gerek padişâhın meclisine girmek için çeşitli yollar denemiştir. Bu amaçla,

Eser itmez n'idelüm âh-ı sehergâh sana

Meger insâf vire dostum Allah sana

matlalı gazelini yazmıştır. Necâtî Bey, bu gazelini padişâhın nedîmi ve musâhibi Amirutzes'in sarığı arasına sokarak padişâha göndermiştir. Fatih Sultan Mehmed, bu şahısla satranç oynarken kağıdı görüp gazeli okumuş, beğenmiş ve Necâtî'yi yedi akçe ulûfe ile dîvân kâtipliğine tayin etmiştir (KILIÇ 1994:449).

1.4.2.1.4. Kethüdalık

Şâir isteklerinden bir diğeri de büyük devlet adamlarıyla zenginlerin işlerini gören ve halk arasında kahya olarak ifade edilen kethüdalıktır (PAKALIN 1983:251).

Hayâlî Bey, yazdığı gazellerinde kethüdalık görevini istemiştir. Hayâlî Bey'in kethüdalık istediği beyitler:

Gerçek sipâhîlerle yine oldı hem-sefer
Gûyâ Hayâlî Rûmilinün kethudâsıdur
Şahum Hayâlî mâlik-i mülk-i kelâm iken
Çok mıdur ana Rûmilinün kethudâlığı

(KILIÇ 1994:871)

1.4.2.1.5. Maaş/Para

Deli Birader'in isteği diğerlerinden biraz farklıdır. Çünkü hak ettiği bir şeyi istemiştir. Ayda bin akçe ile mutasarrıflık görevinde iken ihtiyacı sebebiyle yazdığı kıt'ada:

Âfitâb-ı devletüm ben bendene
Lutf u ihsân eyle vir ay akçesin
Bir koca kuldân şifâl var ise ger

İki bir dime hemân say akçesin
maaşını ay başından birkaç gün önce almak istemiştir (KILIÇ 1994:940-941).

Necâfî Bey, Sultan Bayezid'e sunduğu kasîdede:

Gördüm kılıç ile yenür etmek anun için
Şahâ getürmişem bu yuca âsitâna tîğ

(TARLAN 1963:52)

ekmeğin kılıç ile yendiğini -silahşörlük yaparak- gördüm, ben de bunun için kılıç redifli bir kasîde getirdim diyerek caîze istemiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferi esnasında şâir Kâmî Efendi, Kanuni'ye Edirne'de:

Nev-bahâr irdi ser-âgâz itdi bülbüller yine

Saldı gül-banglar guzât âfâka gulgule yine
matlalı gazelini verip 200 filori câize almıştır (EYDURAN 1999:362).

Âşık Çelebi, hâmîsine halini arz ederken maaşına zam istemiştir. Ayrıca hâmîsinden işini kazaskere havale etmemesini, sürekli yarına bırakarak kendisini süründüreceği endişesini taşıdığını dile getirmiştir:

Yolum yüz otuz ise sen yüz elli sekiz ile ihsân kıl
Şehâne lutfâ çün olmaz bahâne himmete pâye
(...)
Havâle itme kâdî'askere ahvâlümü lutf it
Beni süründürür ol haşre dek salmakla ferdâya

(HANÇERLİOĞLU 1988:116)

Leylâ Hanım, Esmâ Sultan için yazdığı tercî-i bendde durumunu padişâha arz etmesini, iflas derecesinde olduğunu, evinin masrafları için kendisine gümrükten maaş bağlatılmasını istemiştir:

Oldı çok bendelerin kesb-i ma'âşa nâ'il
Ne revâ gûşe-i gamda kalayım ben mehcûr
Bir niyâz ideceğim eyleme red başın için
Dâmen-i 'afv ile noksânımı eyle mestûr
'Arz idüp şah-ı cihâna kulımı gümrükden
Hânemin masrafı ta'yîn ile eyle mesrûr
Zahm-ı iflâsıma olmaz ise lutfun merhem
Dil-i dîvâne kalur tâ-be-kıyâmet rencûr

(ARSLAN 2003:185-186)

Şeref Hanım'ın hayatı hayli sıkıntı içinde geçmiştir. Bu durumunu kendisine yakın bulduğu Sadrazam Ali Paşa'ya utana sıkıla açmış, maaşının ve evinin olmadığını şu beyitte dile getirmiştir:

Yok ma 'aş u meskenim şekl-i melek
Çün beşer halk olmuşum her şey gerek

(ARSLAN 2002:484)

Sadrazam Ali Paşa, Şeref Hanım'ın maaş isteğini geri çevirmeyerek kendisine aylık 200 kuruş maaş bağlatmıştır. Bu durumu yine Şeref Hanım'ın kıt'alarından öğreniyoruz:

Bir vechile kâbil değil icrâ-yı teşekkür
Şâd oldı Şeref-zâr iki yüzden olun âgah
İtdi beni taltîf re'îs oldı efendim
Hem kıldı iki yüz guruş i'tâ bana her gâh

(ARSLAN 2002:516)

İkişer yüz guruş mâhiyye ihsân eyledin hakkâ
Şeref bir akçeye şâyân değilken ey kerem kâni

(ARSLAN 2002:516)

Şeref-zârın ma'aş tahsîsi ile şimdi sâyende
Değildi habbeye mâlik pür oldı ceyb-i âmâli

(ARSLAN 2002:516)

1.4.2.1.6. Mansıb/Hizmet

Şâir isteklerinin bir diğeri de devlet hizmeti diye nitelendirdiğimiz mansıb isteğidir. Devlet hizmetinin adı açıkça belirtilmemesinden dolayı bu bölümdeki istekler mansıb olarak ele alınmıştır.

Figânî, yazdığı sûriyyede devlet hizmetinin ellerde elbezi olduğunu dile getirmiş ve kendisine de bir hizmet verilmesini istemiştir:

Bu mesel meşhûrdur ellerde mansıb destmâl
Birini eyle 'inâyet gözlerüm yaşın silem

(KARAHAN 1966:9)

Sehî Bey, Edirne'de Dârü'l-hadis mütevellisi iken Sultan Süleyman'a mansıb ricasıyla şu şiiri sunmuştur:

Ne itdüm bilmezem ben dirligümde
Ki kapudan sürüldüm pîrligümde
N'ola ihsân-ı sultân olsa mebzûl
Koca kul kapusunda olsa makbûl

(EYDURAN 1999:514)

Vasfî, birinci beyitte Sultan II. Bayezid'den; ikinci beyitte de Koca Mustafa Paşa'dan bir memuriyet istemiştir:

Kapuna hizmet için geldi bahr-i şî'rinden
Dizin dizin güher-i âbdâr ider isâr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:25)

Ki bendene budur ancak makâsîd-i a'lâ
Ki hizmetünde ola sâl ü mâh u leyl ü nehâr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:41)

Bazı şâirler hâmîsinden yardım görememiştir. Ancak onlar hiçbir zaman yardım göremeyeceği anlamını da çıkarmamışlardır. Bu nedenle hep ümitle kendilerine bir görev verilmesini ya da yardım edilmesini beklemişlerdir. Hâmîsinden bir gün yardım görebileceği ümidiyle yaşayan şâirlerden biri de Fuzûlî'dir. Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu kasîdesinde kendisinin bir değerinin olmadığını ifade etmiş, buna karşı yüzüne bir gün bakılacağı ümidiyle padişâhın övgüsünü yapmış ve bunu da şu şekilde dile getirmiştir:

Kıl Fuzûlî medhin ol Şah'ın ki bag-i medhinin
Bülbülü olurdu bulsa kuvvet-i güftâr gül
Gerçi yokdur i'tibârın medhin et izhâr kim
Âdet-i devr-i zamândır hâre olmak yâr gül
Var ümîdim nice kim resm-i medâr-i dehrdir
Yılda bir kez âleme arz eylemek didâr gül

(AKYÜZ 2000:47-48)

Günün birinde yardım görebileceği ümidiyle yaşayan şâirlerden bir diğeri de Şeyhülislâm Bahâyî'dir. Padişâh kapısındaki hizmetlerden uzak kaldığını; ancak o makama kavuşma konusunda ümidini kesmediğini ifade etmiştir:

Dûrum egerçi hizmet-i dergâh-ı Şah'tan
Kesmem yine ümîdimi ol bargâhtan

(TOLASA 1979:96)

Devlet hizmetine girmek isteyen şâirlerden bir diğeri de Nedîm'dir. Damad İbahim Paşa'ya sunduğu kasîdesinde görevinin olmadığını söylemiş, İbrahim Paşa'nın hizmetinde olma şerefi bana yeter demeye getirmiştir:

Egerçi hizmet yok lîk ana yeter bu şeref

Ki ede hidmet-i rıkkıyyetinde 'ömrü güzâr

(MACİT 1997:36)

Nedîm, İbrahim Paşa'nın kütüphanesinde hâfız-ı kütüb olunca İbrahim Paşa'ya teşekkür mahiyetinde şu kıt'ayı yazmıştır:

İhsân edüp kerem buyurup himmet eyleyüp
Lûtf etdi bendesine kütüb-hâne hidmetin

(MACİT 1997:125)

Yusuf Kamil Paşa'nın dairesinin müdavimleri arasında yer alan Hayri, Yusuf Kamil Paşa'ya sunduğu şiirinde Meclis-i Maliye'ye aza olarak atanmak istemiştir:

Etseniz Meclis-i Mâliyyeye âzâ ne olur
Hayri'de gayriye nisbetle liyâkat yok mu

(İNAL 2000:906)

Adliye Nazırı Mehmed Said Paşa'dan iş isteyen Avnî, Üsküdar Bidâyet Mahkemesi Azalığı'na getirilmiştir. Bunun üzerine Avnî, Mehmed Said Paşa'ya teşekkür mahiyetinde bir kasîde takdim etmiştir:

Mahkeme-i adlde kıldın beni
Hâkim-i âsûde-ser-i rûzgâr
(...)
Şükürünü îfâ edemem lûtfunun
Olsa da nazmım güher-i rûzgâr

(ÖZGÜL 1990:10)

1.4.2.1.7. Müderrislik

Şâir isteklerinden bir diğeri de müderrisliktir. Şâirlerin en fazla tercih ettiği mesleklerden olan müderrislik, %14'lük bir oranla kadılıktan sonra ikinci sırada yer almıştır (İSEN 1997:224).

Delî Birader namıyla anılan Gazâlî, Sivrihisar'da müderrisliğe başlayıp süresi dolunca tekrar devlet kapısına gelmiştir. Daha sonra Akşehir'de kendisine vakıf yöneticiliği görevi de verilerek bir medreseye elli akçe ile müderris olarak atanmıştır. Bu görevin Gazâlî'ye verilmesinde dönemin kazaskeri tereddütlü davranınca Gazâlî bir kıt'a yazmış ve her şeyin zamanında olması gerektiğini, dünyadaki en güzel şeyin cömertlik olduğunu ve himmette ölçünün olmayacağını söylemiştir:

Deminde yağmasa bârân-ı ihsân
Letâfet sebzezâr-ı tâze olmaz
Cihânda küçük ü büzürg katında
Keremden râst hiç âvâze olmaz
Efendi lutf et ölçüp dökmeği ko
Metâ'ı himmete endâze olmaz

1.4.2.1.8. Pâye (Rütbe, Derece)

Şâir isteklerinden bir diğeri de pâyelerinin arttırılmasıdır. Şâirler böylelikle bulunduğu mevkinin daha üstünü arzulamış ve bunu da şiirlerinde dile getirmişlerdir.

Haşmet, mülâzım olduktan sonra çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Daha sonra hâmişinden hâriç rütbesini talep etmiştir. Bu isteğini şiirlerinde şu şekilde dile getirmiştir:

Efendim şâ'irim sihr âferînim i'tibârım yok
Bana bir rütbe-i hâric kerem kıl i'tibâr olsun

(ARSLAN-AKSOYAK 1994:140)

Böyle mi nâdire-perdâz olurdu tab'ım
Olmasa dilde gam-ı rütbe-i hâric müdgam

(ARSLAN-AKSOYAK 1994:101)

Haşmet, Abdullah Paşa'ya medrese talebiyle sunduğu bir kasîdede hariç rütbesini hatırlatarak adı geçen rütbeyi bir daha istemiştir:

Ru'ûs-ı hârice bâ'is ola turdum deyu sad hayf

Vücûdum nûr-ı istigfâr u zühd ile mürebbâdır
Neler çekdim efendim sa'y-i hâricde biraz yazsam
Çenâr-âsâ yedimde hâme ta'bîr-sûz-ı imlâdır

(ARSLAN-AKSOYAK 1994:118)

Haşmet, hariç rütbesini elde etmekte kararlıdır. Bunu da sık sık şiirlerinde dile getirmiştir. Abdullah Paşa'ya sunduğu bir başka kasîdesinde hariç²rütbesini elde etmek için iki yıl beklediğini ve bu görevi kendisinin hak ettiğini şöyle dile getirmiştir:

İki yıl intizâr-ı hâric etdim ey kerem kânı

Geçirdim nakd-i vaktim vâsf-ı müftî-i zamân üzre
Neden nâ-müstahak-ı haric oldum ben vücûh ile
Tefevvuk eylemişken saydığım şol zâdegân üzre

(ARSLAN-AKSOYAK 1994:110-111)

1.4.2.1.9. Salyâne

Nihâlî, Kanuni Sultan Süleyman'dan ihsân elde edebilme amacı ile Kanuni'ye bir kıt'a sunmuş ve karşılığında kendisine ayda bin akçe salyâne³ verilmiştir.

² Hariç Medresesi: İlk tahsili veren medreselerin unvanıdır. Bunu ikmâl edenler idadi (orta) derecesinde olan ve İptida-i dahil denilen "Dahil Medresesi"ne girer, oradan da âli tahsili almak için Sahn Medresesi'ne geçerlerdi. Bu medreselere "İptida Hariç" de denilmiştir (PAKALIN 1983:749).

³ Tanzimattan önce bir kısım memurlarla müstahdemlere senelik olarak verilen vazife (ücret) yerine kullanılan bir tabirdir (PAKALIN 1983:111).

Sunduğu kıt'a:

Kime kimden şikâyet eyleyeyin
Ser-güzeştüm hikâyet eyleyeyin
Ehl-i 'ilmün fakîrine şimdi

Kimse dimez ri'âyet eyleyeyin
Gâh tedrîs ü geh kazâ diyüben

Nice zillet denâ et eyleyeyin
Bana bir tevliyet 'inâyet iden
Vakfa sa'y ü kifâyet eyleyeyin

(EYDURAN 1999:1066-67).

1.4.2.1.10. Tevliyet

Sultan Selim'in Şah İsmail üzerine yaptığı sefere katılan şâirlerden biri de Nihali'dir. Tacî-zâde Ca'fer Çelebi'den ders görüp mülâzım olmuş, daha sonra Plevne müderrisliği sırasında Nihaloğlu Mehmed Bey'in musâhibliğini yapmıştır. Nihali, daha sonra İstanbul'a gelip Murad Paşa müderrisi ve arkasından Galata kadısı olmuştur. Sultan Selim ile Mısır seferine katılmış ve uygunsuz davranışlarından dolayı geri gönderilmiştir. Tekrar Galata kadılığına dönmüş; fakat herkesi hicvetmesinden dolayı kısa zaman sonra görevinden alınmıştır. İşsiz bir halde çok sıkıntı çekmiş ve sıkıntılarını devletin ileri gelenlerine sunduğu kıt'ada dile getirmiştir. Bu kıt'ada aynı zamanda kendisine bir tevliyet⁴ verilmesini ve bu göreve layık olmadığı takdirde görevin elinden alınmasını istemiştir. Bahsi geçen kıt'a şudur:

Bana bir tevliyyet 'inâyet idün
Vakfa sa'y u kifâyet eyleyeyüm
(...)
Mansıba ger liyâkatum yog ise
Ol cihetden ferâgat eyleyeyüm

(KILIÇ 1994:484-485)

Hayâlî Bey, hâmişine sunduğu kasîdesinde tevliyet ve dirlik istemiştir. Bu isteğini de şu şekilde dile getirmiştir:

Yâ tevliyet ver anı kalem birle zabt edem
Yâ dirlik eyle olsun arada bahâne tîg

(KURNAZ 1987:21)

1.4.2.1.11. Tımar

⁴Vakıf işlerine bakmak vazifesi yerine kullanılmış bir tabirdir. Vazife dolayısıyla berat verilmiş ve verilen berata "Tevliyet berati" denilmiştir (PAKALIN 1983:485).

Hayâlî Bey, hâmîsine sunduğu bir kasîdesinde hasta olduğunu belirterek kendisine bir tımar⁵ verilmesini istemiştir:

Hâsıl-ı 'ömrümü bimârlıgum etdi tebâh
Pâdişahum bana vaktidür edersen tîmâr

(KURNAZ 1987:21)

1.4.2.1.12. Ulûfe

Nihâlî, ayda bin akçe hesabıyla günde otuz üç akçe ulûfe⁶ alabilmek için devletin ileri gelenlerine şu kıt'a ile halini arz etmiştir:

Kime seksen kime toksan kime yüz

Ri'âyetler ki olur ehl-i 'ilme
Nihâlî bunca yıldur 'ilm içinde
Bulursa otuz üçi elf ni'me

Diğer bir kıt'ada bu isteğini tekrarlamıştır:
Cihânun şimdi hâli katı gücdür

Ki ehliyyet kişiye ulu suçdur
Yagı olan günde bin bayram eyler

Ac uyuz olana her gün orucdur
Nihâlî'nün kifâf-ı külfetiçün
Murâdı elli degül otuz üçdür

Bu kıt'alar üzerine Nihâlî'nin ulûfesi aylık bin akçeye çıkarılmıştır (KILIÇ 1994:486).

Nihâlî, aylık ulûfesini bin akçeye çıkarınca günlük akçesi de otuz üç akçe olmuştur. Ancak onun gözü daha da yükseklindedir. İlk hedefi ulûfesini kırk akçeye çıkarttırma olmuştur. Bu isteğini şu beyitten anlamaktayız:

Keserdi cimrilikden cümle 'ırkı
Nihâlî otuz üçden bulsa kırkı

(KILIÇ 1994:486)

1.4.2.1.13. Yazıcılık

Yahyâ Bey, hâmîsinden yazıcılık görevini istemiştir:
Aglayup hâlümü bir yazıcılık ister idüm
Ger bu küstahlığa olmasa kapunda yasak

(ÇAVUŞOĞLU 1977:127)

⁵ Fetih sırasında Arazi-i emiriyye itibar edilen yerlerden sipahilerle zaimlere kılıç hakkı olarak verilen Beytü'l mal hissesi yerinde ve hakkında kullanılmış bir tabirdir (PAKALIN 1983:497).

⁶ Maaş yerine kullanılmış bir tabir olup yulaf demek olan Arapça aleften gelmiştir. Bu tabir ilk önce sipahi - süvari- askerinin hayvanı için verilen yulaf yani yem parası anlamında ifade edilirken sonradan yeniçeriliğin cari olduğu devirlerde asker vs. muvazzaflara verilen maaş yerine kullanılmıştır. Halk arasında ulûfe şeklini almıştır (PAKALIN 1983:544).

1.4.2.1.14. Zeâmet

Şehrî, hâmîsinden bir zeâmet⁷istemiştir:
Nice bin âdem-i bu Devlet-i 'Osmânîde
Eylemişsin big ü paşa vü sipâhî vü za'im
Bir ze'âmetle dil-i Şehrîyi de şâd eyle
Ki odur dergeh-i lutfunda emek-dâr-ı kadîm
(ASLAN 1990:36)

Yahyâ Bey, zeâmete şu şekilde talip olmuştur:
Sa'âdetüm güneşinden recâ olur ki göre
Ze'âmeti bu fakîre mahall ü erzânî
(ÇAVUŞOĞLU 1977:38)

1.4.2.2. Hizmet Dışı İstekler

Şâirlerin hâmîlerinden koruyuculuk ve devlet hizmeti dışında birtakım istekleri de olmuştur. Bu istekler diğer isteklere oranla biraz daha özeldir. Bu nedenle bu bölümde dile getirilen istekler, şâir ile hâmî arasındaki samimiyete bağlı olarak ortaya çıkan isteklerdir.

1.4.2.2.1. Altın

Sâbit, Diyarbakır kadılığından azledildiğinde birtakım yardımlar almıştır. Bu yardımlar arasında altın da vardır. Aldığı yüz altını şu şekilde dile getirmiştir:

Cenâb-ı hazretünden surre-i zer geldi Sultânüm
Vücûd-ı nâ-tüvâna kuvvet ü fer geldi Sultânüm
Sararmışken izârüm zer gibi fikr-i meûnetden
Tene cân benze kân kalbe ferahlar geldi Sultânüm
Cebîninde tesürrün-nâzirin zer hal ike mektûb
Yüzi pâr pâr yanârsad mâh-peyker geldi Sultânüm
Eli altûn asâlı câmesizer-büft-ı efrencî
Refâkat itmege bir pâk asker geldi Sultânüm
İşün altuna döndi eyle Sâbit şimdiden sonra
Du'âyı devlete ihlâs ile yer geldi Sultânüm
Cenâb-ı kibriyâ ikbâl ü iclâlün füzûn itsün
Dinledükçe bu monla gitdi âhır geldi Sultânüm

(ALTUNER 1989:132)

Sâbit, Vezir-i âzam Râmî Mehmed Paşa'ya bir kasîde sunmuş ve karşılığında yüz altın câize almıştır. Aldığı altınları da şu şekilde dile getirmiştir:

⁷ Fetih sırasında Arazi-i emiriyye itibar olunan yerlerden muhariplerle bir kısım devlet ve saray memurlarına kılıç hakkı ve dirlik olarak verilen Beytü'l mal hissesi yerine kullanılmış bir tabirdir (PAKALIN 1983:649).

Bahâne eyleyüp ma'mûrî-i ebyât u eş'ârı
Dil-i vîrânım itdün lutf ile âbâd sultânım
Yüz istihsân ile yüz sikke-i zer eyledün ihsân
İki yüzden sevindi Sâbit-i nâ-şâd Sultânım
(ALTUNER 1989:133)

İbrahim Paşa ve Şehzâde Mustafa'nın meclisinde devşirme olan hizmetkâr Abdullah b. Geylan elindeki şarap kadehini düşürüp Şiraz halısını kirletmiş, İbrahim Paşa hizmetkârı azarlamak üzereyken Nedim söze girerek:

Ayağın sakınarak basma aman sultanım
Dökülen mey, kırılan şîşe-i rindân olsun

deyince İbrahim Paşa, fikrini değiştirip Nedim'in bu ince zekasını kutlamak için önüne bir kese altın atmıştır (PALA 1997:198).

1.4.2.2. Arpa

Necâtî Bey, hâmîsine o kadar yakındır ki kendisi için bir şeyler istemenin yanı sıra atı için de bir şeyler istemiştir. Matla':

Kani ol yâr-ı mihrîbân arpa
Sayruya sıhhat ata cân arpa

olan Arpa kasîdesinde hâmişinden atı için arpa istemiştir (TARLAN 1963:92-94).

1.4.2.3. At

Şâirlerin isteklerinden bir diğeri de attır. Kimi şâir sadece at isterken kimisi de istediği atın özelliklerini de dile getirmiştir.

Karamanlı Aynî, hâmişinden bir at isteğini şu şekilde dile getirmiştir:

Bana bir at alıversen n'olaydı
Komasan beni zillet dagıyla
(MERMER 1997:168)

Ahmed Paşa da hâmişinden bir at istemiştir:

Bir esb-i hâs bahşış et Ahmed kuluna kim
Dinsin budur atâ-yi Ferîdun-i rûzigâr
(TARLAN 1992a:112)

Mesîhî matla':

Bir bâr-gîr itdi 'atâ bana Kirdigâr
Üş bâr-ı kahr ile beni deng itdi rûzgâr
(MENGİ 1995:67)

olan kasîdesinde sahip olduğu atı yermiş ve padişâhın atını överek kendisi için daha iyi bir at istediğinde bulunmuştur. Kasîdenin devamında kendisine hediye edilen cılız ve güçsüz attan yana dertli olduğunu, çok sıkıntı çektiğini dile getirmiştir. Nihayetinde yel gibi hızlı giden bir at istemiştir:

Lutf it sehâ bir esb buyur ben kuluna kim
Yel gibi tîz-rev ola ammâ cebel-vakâr
(MENĞİ 1995:70)

Gelibolulu Âli de hâmîsinden bir at istemiş ve atın özelliklerini de şu şekilde dile getirmiştir:

Piyâde kaldum eyâ şehsuvâr-i sâhib-i tîg
'Înâyet eyle bana boynumı kemer tutar bir at
Kuluna şöyle yarar at bağışla sultânım
Nakilleyüp hasr itdükce ditreye haşerât
Atası tâze anası gebîşe cinsi olan
O başbuğ ola ana gayrun atları nefer at
(ALTUN 1989:50-51)

1.4.2.2.4. İydiyye (Bayramlık)

Şâir isteklerinden bir diğeri de bayramlıktır.
Sâbit, hâmîsi Kazasker Mehmed Efendi'ye yazdığı matla':
Yer gök döşendi 'arsa-i mihmân-sarây-ı 'îd
Çıkdı simât-ı hüsrev-i fermân-revâ-yı 'îd
olan iydiyyede aşağıdaki beyit ile hâmîsinden kendisine uygun yeni bir bayramlık istemiştir:

Hayyât-ı lutfi bende-i dirîne çok degül
Bir nev-libâs-ı mansıb iderse sezâ-yı 'îd

(KARACAN 1991:178-180)

1.4.2.2.5. Köle

Vasfi, Mustafa Paşa'ya sunduğu kasîdede Mustafa Paşa ile samimiyetinin ne derecede olduğunu ortaya koymuştur. Bu kasîdede Vasfi, Mustafa Paşa'dan genç ve güzel köleler istemiştir:

Henûz devlet-i gerdün olup bana sâbit
Yanumca olmadılar mâh-pâreler seyyâr
Ümîddür ki zamân-ı vezâretünde idem
Yanumda hüsn ili sultânlarını hıdmetkâr

(ÇAVUŞOĞLU 1980:42)

1.4.2.2.6. Köy

Hayâlî Bey, Diyâr-ı Rum'da ecdadının yattığı, etrafı dağlarla çevrili, iki bin üç yüz akçelik arazisi olan bir köyün kendisine verilmesini şu şekilde istemiştir:

Münâsib bendene olmakdur ol cây
Vatan hubbu hemân imâna benzer

(KURNAZ 1987:22)

1.4.2.2.7. Kürk

Fevrî Efendi, kendisine kürk vaadinde bulunan kadının kethüdası bu vaadi yerine getirmeyi ihmal edince şu kıt'ayı söylemiştir:

Emîn olmak için kürk-i şitâ fikrinden aslanum

Duhân-ı âhdan kâdir olan sammurdan kürke
Ya bir sincâb veyâ kakum ya sansar kürk için varup
Geyikdür dilki emniyet iden bir çakal türke

(KILIÇ 1994:676)

Devrin sadrazamı kürk hediye ettiğinde Sâbit aşağıdaki şiiri söylemiştir:

Letâfetde ne bezmün gibi bezm 'unvânını gördüm

Semâhat da ne zât-ı pâkinün akrânını gördüm
Siyeh semmûr bir boy kürki giydüm bezm-i lutfunla
Boyumca Âsaf-ı dehrün bu gün ihsânını gördüm

(ALTUNER 1989:131-132)

1.4.2.2.8. Saat

Şâir ile hâmî arasındaki samimiyeti yansıtan isteklerden bir diğeri de saattir. Bosnalı Alaaddin Sâbit, Bosna valisinden bir saat istemiştir:

İmsâk-i derdimüz de var ammâ fütür için
Vakt-ı gurûb-ı bilmege bir sâ'at isterüz

(ALTUNER 1989:130)

Hâmîsi de bu isteği geri çevirmeyip Sâbit'e bir saat göndermiştir. Sâbit de kendisine yapılan ihsânı karşılıksız bırakmayıp şu şekilde teşekkür etmiştir:

Rûze-dâr-ı gama Sultânundan

Hisse-i hân-ı inâyet geldi
Vakt-ı iftârda şimden sonra

Şekkimüz kalmadı sâ'at geldi
Zât-ı pâşâyâ du'â eyleyelüm
Sâbitâ vakt-ı icâbet geldi

(ALTUNER 1989:131)

1.4.2.2.9. Yer/Ev

Şâir isteklerinden bir diğeri de yer/mekân isteğidir.

Deli Birader, eski dostlarından Seydi-oğlu Derviş Çelebi ve Sirkeci Bahşi'nin Beşiktaş'ta yaptırdıkları bahçelere özenerek kendisi de deniz kenarına bir bahçe, ev, tekke, mescit ve geçimini sağlamak için de bir hamam yaptırmak istemiştir. Parası olmadığından "cer-nâme" adını verdiği bir manzum arzıhal yazıp padişâha başvurmuştur:

Çünkü mîr-i mücerredân oldum

Bana bir yir gerek emîrâne
Bunun üzerine padişâh ve İbrahim Paşa'dan yüklü miktarda paralar almıştır.
Bunun yanı sıra diğer vezirler de dostu olması sebebiyle yardımında bulunmuştur
(KILIÇ 1994:931).

Musikî alanında da kendisini gösteren şâirlerden Subhî-zâde 'Azîz, “Niyâz-
nâme Berây-ı Binâ-şüden-i Hâne” başlığını taşıyan kasidesinde kendisine ev
yapılmasını istemiştir.

Be emr-i Hakk olalı muhterik gedâ-hâne
Hemîşe meskenüm olmaktadır kirâ-hâne

matlalı kasîdesinde evinin yandığını, kiralık bir eve taşındığını ve bu duruma
çok üzüldüğünü dile getirmiş ve Sultan I. Abdülhamid'den bir ev istemiştir:

Hemân Cenâb-ı Şeh 'Abdül-hamîde yalvarıgör
K'odur kerem idecek var ise sana hâne

(ERDEM 2001:67)

Vâsîf, Keçeci-zâde İzzet Molla ile müştereken yazdığı ve İzzet Molla'nın
Dîvân'ında yer alan kıt'ada:

Ey Süleymân-ı zamân biz iki ehl-i suhanız
Cismimiz fil kadar kısmetimiz mûr kadar
Bu cesamet var iken bizde sen insâf eyle
Yok cihanda yerimiz hâne-i zünbûr kadar

Sultan II. Mahmud'a “Zamanın Süleyman'ı” olarak hitap edip, kısmetlerinin iri
cüsseleri ile orantılı olmadığını ve eşek arısı evi kadar bile bir haneye sahip
olmadıklarını ifade ederek ev istemiştir. Bunun üzerine Vâsîf'a Tophane'de bir
konak tahsis edilmiştir (GÜREL BİLÂ-TARİH:37).

Avnî, Sultan Abdülhamid'e yazdığı kasîdede kirada oturduğu evi
beğenmediğini, küçük olduğunu belirttikten sonra kendisine ait büyükçe bir ev
istemiştir:

Altında şu kubbe-i azîmin
Hasret-keş-i vüs'at-i mekândır
Bir evde hazin yatar ki sahnı
Mânend-i cahîm-i pür-duhandır
Ol rütbe muzîk u teng tarîk
Gûyâ ki mezâr-ı kâfirândır
Anak o kadar safâsı var kim
Azâde-i bâr-ı mihmândır
Mâlûm-ı fakîrdır bu söz kim
Dünyâ evi dârü'l-imtihândır

Amma nazar-ı şehinşehîden
Mağbût-ı hadîkatü'l-cenândır
Çok zâr ü hüzn olan gönüller
Şimdi keremiyle şâdmândır

(ÖZGÜL 1990:11-12)

SONUÇ

Şâir ile hâmi arasındaki ilişkinin bir göstergesi de hâmiye sunulan eserlerdir. Tüm şâirlerin ortak amacı eserlerini padişâha ve şehzâdeye ulaştırmak olmuştur. Padişâh ve şehzâde dışındaki kişiler, şâir için bir basamak teşkil etmiştir. Şâirler için asıl hedef saray çevresidir. Çünkü padişâh ve şehzâdenin lûtf ve ihsânı diğer çevrelerle ölçülemeyecek kadar fazladır. Bundan dolayıdır ki şâirler, saray çevresine ulaşamadıkları durumlarda diğer çevrelere yönelmişlerdir. Ayrıca saray çevresine ulaşmak, mevkisine ve mesleğine bakılmaksızın her şâirin amacı iken, diğer çevrelere ulaşmak her şâirin amacı olmamıştır. Çünkü belli bir mevkiye gelen şâir, kendisinden alt derecede bulunan bir kişiye eser sunma gayreti içine girmemiştir. Sonuç itibariyle padişâha ulaşma arzusundaki şâirin mevkisi arttıkça desteğini görebileceği kişilerin sayısı azalmış ve kendisi müracaat eden değil müracaat edilen konumuna gelmiştir.

Eserler bizzat şâir tarafından hâmiye ulaştırılmadığında aracı bir kişi devreye girmiştir. Aracı kişi bazen devlet ricâlinden biri olurken bazen de daha tecrübeli bir şâir olmuştur. Bu şekilde takdim edilen eserler bir değerlendirmeye tabi tutularak hâmiye ulaştırılmıştır. Eserlerin değerlendirilişinde hâminin sanat zevki ve anlayışı büyük önem arz etmiştir.

Şâirlerin başta padişâh ve şehzâdeler olmak üzere devlet ricâlinden birtakım istekleri olmuştur. Bu istekleri “Genel İstekler” ve “Özel İstekler” olmak üzere iki başlık altında topladık. Şâirlerin “Genel İstekler” bölümünde hâmilerinden en fazla koruyucu (hâmi) ve yardım (lûtf, ihsân, iltifat vs.) istediklerini gördük. Bunun haricinde iltifat, aracılık, bağışlanma ve hâmi kapısında kul olma gibi istekler de şâirler tarafından dile getirilmiştir.

Genel anlamda bu şekilde yardım isteyen şâirler olduğu gibi özel olarak açıkça ne istediğini belirten şâirler de olmuştur. Bu bölümdeki istekleri de “Özel İstekler” adı altında “Devlet Görevi/Pâye” ve “Hizmet Dışı İstekler” olmak üzere iki başlıkta ele aldık. Şâirler, “Devlet Görevi/Pâye” adı altında kendilerine bir devlet görevi verilmesini istemişlerdir. Kimi şâir açıkça hangi görevi istediğini belirtirken kimileri de genel ifade ile mansıb istemiştir. Özel olarak dile getirilen istekler beylik, kadılık, kethüdalık, kâtiplik, müderrislik, tevliyet ve yazıcılıktır. Bunun haricinde bu bölümde ele aldığımız isteklerden bir diğeri de direk olarak nakdiyyeye dayanan maaş/para, pâye (derece, rütbe) artırımını, salyâne, ulûfe ve zeamettir.

“Hizmet Dışı İstekler” bölümünde dile getirilen istekler ise diğer isteklere oranla biraz daha özeldir. Bu nedenle bu bölümde dile getirilen istekler, şâir ile hâmî arasındaki samimiyete bağlı olarak ortaya çıkan isteklerdir. Bu bölümdeki istekleri altın, arpa, at, ıydıyye (bayramlık), köle, köy, kürk, saat ve yer/ev olarak sıralayabiliriz.

Sonuç itibariyle “Marifet iltifata tabidir” düsturuyla hareket eden şâirler, İmparatorluğun kuruluşundan son zamanlarına kadar fırsat buldukça isteklerini dile getirmeyi sürdürmüşlerdir. Bu süre zarfında devlet ricâline yakın olan şâirlerin daha fazla istekte bulunduğunu tespit ettik. Ayrıca bayan şâirler de çeşitli isteklerde bulunmuşlardır. İstekte bulunan şâirlerin yanı sıra kimi şâirler hâmîlerinden gördükleri yardımları da dile getirerek bir nevi teşekkür etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- ADIVAR A. Adnan (1991), Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul.
- AKKUŞ Metin (1993), Nefî Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
- AKYÜZ Kenan-BEKEN Süheyl-YÜKSEL Sedit-CUNBUR Müjgan (2000), Fuzûlî Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
- ALTUN Kudret (1989), “Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- ALTUNER Nuran Üzer (1989), “Safâyî ve Tezkiresi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- ARSLAN Mehmet-AKSOYAK İ. Hakkı (1994), Haşmet Külliyyatı, Sivas.
- ARSLAN Mehmet (2002), Şeref Hanım Dîvânı, Kitabevi Yay., İstanbul.
- (2003), Leylâ Hanım Dîvânı, Kitabevi Yay., İstanbul.
- ASLAN Mustafa (1990), “Şehrî Dîvânı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri.
- AYPAYA. İrfan (1998), İzzet Ali Paşa Dîvân ve Nigâr-nâme, İstanbul.
- ÇAPAN Pervin (1993), “18. Yüzyıl Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmet-TANYERİ M. Ali (1981), Hayretî Dîvânı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmed (1977), Yahyâ Bey Dîvânı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- (1980), Vasfî Dîvânı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- (1982), Helâkî Dîvânı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- (1986), “Kasîde”, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Dîvân Şiiri), S.:415-416-417,
Temmuz-Ağustos-Eylül s.:17-77.
- DADAŞ Cevdet (2002), “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Şâirlere Verilen Câize ve İhsânlar”,
Türkler, Ed.: Hasan Celal Güzel vd., Yeni Türkiye Yay., C.11, s.:748-758, Ankara.
- DEVELLİOĞLU Ferit (2000), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, 17. Baskı, Ankara.
- EFLATUN Muvaffak (2001), “Osmanlı Döneminde Edebî Muhit Olarak İznik”, Eşrefoğlu Rûmî Bilgi Şoleni Bildirileri, Ed.: Mustafa Güneş, İznik-Bursa.
- ERDEM Sadık (2001), Subhî-zâde 'Azîz ve Dîvânı, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- ERÜNSAL İsmail (1979-1980), “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I, II. Bayezid
Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri”, Tarih Enstitüsü Dergisi, X-XI, s.:303-342.

- (1984), “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II, Kanuni Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri”, Osmanlı Araştırmaları, IV s.:1-17.
- EYDURAN Aysun Sungurhan (1999), “Tezkiretü's-Şu'arâ (İnceleme-Tenkitli Metin)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- GÜREL Rahşan (Bilâ-tarih), Enderûnlu Osman Vâsıf ve Dîvânı, Kitabevi Yay., İstanbul.
- HAMAMÎ Erdal (2001), Râmî Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- HANÇERLİOĞLU Filiz (1988), “Âşık Çelebi Dîvânı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- İLAYDIN Hikmet (1956), “Kerem Kasîdeleri”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi-2, İstanbul.
- İNAL İbnü'l-Emin Mahmud Kemal (1999), Son Asır Türk Şâirleri, Haz.: Müjgan Cunbur, Atatürk Kültür Merkezi Yay., C. 1, Ankara.
- (2000), Son Asır Türk Şâirleri, Haz.: M. Kayahan Özgül, Atatürk Kültür Merkezi Yay., C. 2, Ankara.
- İPEKTEN Haluk (1974), İsmetî Dîvânı, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara.
- (1990), Nâ'ilî Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
- (2003), Bâkî Hayatı Sanatı Eserleri, Akçağ Yay., 4. Baskı, Ankara.
- İSEN Mustafa (1997), Ötelere Bir Ses, Akçağ Yay., Ankara.
- (1999), Latîfi Tezkiresi, Akçağ Yay., Ankara.
- KARACAN Turgut (1991), Bosnalı Alaeddin Sâbit Dîvânı, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas.
- KARAHAN Abdülkadir (1966), Figânî ve Dîvânçesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul.
- KILIÇ Filiz (1994), “Meşa'irü's-Şu'ara (İnceleme-Tenkitli Metin)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- KURNAZ Cemal (1987), Hayâlî Bey Dîvânı Tahlili, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- KÜLEKÇİ Numan (1989), Ganî-zâde Nâdirî ve Dîvânından Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- MACİT Muhsin (1997), Nedîm Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
- (2001), Erzurumlu Zihnî Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- MENGİ Mine (1995), Mesîhî Dîvânı, AKM Yay., Ankara.
- MERMER Ahmet (1997), Karamanlı Aynî ve Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
- ÖZGÜL M. Kayahan (1990), Yenişehirli Avni, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- PAKALIN Mehmet Zeki (1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yay., C. 1-2-3, İstanbul.
- PALA İskender (1996), Şâirlerin Dilinden, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- (1997), Şiirler Şâirler ve Meclisler, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- (2003), Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, L&M Yay., İstanbul.
- TARLAN Ali Nihad (1963), Necâtî Beg Dîvânı, MEB Yay., İstanbul.
- (1992a), Ahmed Paşa Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.

- (1992b), Hayâlî Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara.
TOLASA Harun (1979), Şeyhülislâm Bahâyî Dîvânından Seçmeler, Tercüman
1001 Temel Eser Serisi, İstanbul.
UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı (1988), Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı,
TTK Yay., Ankara.
YILMAZ Ali (1996), Kanuni Sultan Süleyman'a Sunulan Kasîdeler, Kültür
Bakanlığı Yay., Ankara.